

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Державна науково-педагогічна бібліотека України імені
В. О. Сухомлинського
Всеукраїнська асоціація Василя Сухомлинського
Департамент освіти і науки Київської обласної державної адміністрації
Управління освіти і науки Броварської міської ради
Кафедра теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету

Електронний збірник матеріалів

XXVII Всеукраїнських педагогічних інтернет-читань

**«Василь Сухомлинський у діалозі із
сучасністю. Ідеї Василя Сухомлинського
крізь призму сучасних освітніх практик:
набутий досвід і перспективи»**

30 вересня 2020 року

Київ – Рівне – Бровари - 2020

Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Ідеї Василя Сухомлинського крізь призму сучасних освітніх практик: набутий досвід і перспективи: Електронний збірник матеріалів XXVII Всеукраїнських педагогічних інтернет-читань Рівне: РДГУ. 2020. 104 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 9 від 29 жовтня 2020 р.)

Вашій увазі пропонуються матеріали XXVII Всеукраїнських педагогічних інтернет-читань «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Ідеї Василя Сухомлинського крізь призму сучасних освітніх практик: набутий досвід і перспективи».

Автори несуть повну відповідальність за зміст матеріалів, поданих до друку.

ЗМІСТ

Грона Н. В. Текстотворча діяльність студентів закладів вищої педагогічної освіти в контексті екстраполяції ідей В. Сухомлинського.....	5
Марусинець М. М. Духовно-інтелектуальна культура у філософсько-педагогічних трактуваннях Г. Сковороди й В. Сухомлинського.....	8
Янченко Т. В. Розширення освітнього простору як технологія навчання у підготовці майбутніх учителів крізь призму науково-практичного досвіду Василя Сухомлинського.....	15
Баліка Л. М., Хомич Д. О. Педагогіка добра та милосердя в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського.....	19
Вербина Ю. В. Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського в сучасній практиці приватного дошкільного навчального закладу «Дитячий садок «Гранд-Гіпаніс» (м. Миколаїв).....	22
Вишник О. О. Педагогічні ідеї педагогіки партнерства В. О. Сухомлинського в контексті Нової української школи.....	27
Волошко Г. В. Засади формування емоційно-етичної компетентності вчителя в спадщині В. Сухомлинського.....	29
Кінах Н. В. Економічні погляди на виховання в системі дошкільної освіти в творчості В. Сухомлинського.....	33
Лук'янченко О. М. Ретроспектива організації педагогічної практики в закладах України у дореволюційний період (друга половина XIX ст.).....	36
Севастюк М. С. Вплив літературно-педагогічної спадщини на професійне становлення майбутнього вчителя початкової школи.....	37
Січко І. О. Природнича підготовка майбутніх фахівців	

початкової освіти на засадах ідей Василя Сухомлинського в парадигмі НУШ.....	42
Соколовська О. С. Культурологічне спрямування трудового виховання дітей дошкільного віку на засадах ідей Василя Сухомлинського.....	45
Шалівська Ю. В., Селях І. Ю. Актуальність поглядів В. Сухомлинського на розвиток мислення школярів.....	50
Шпичак І. П. Педагогіка партнерства у спадщині В. Сухомлинського.....	54
Бондаренко В. В. Музейно-бібліотечний онлайн-проект «Афоризми Сухомлинського».....	58
Вронська В. М. Втілення ідеї «Медична педагогіка» у роботі медичних сестер закладів дошкільної освіти.....	60
Завойська Т. А. Василь Сухомлинський: «Будь мислителем. умій думати читаючи і читати думаючи».....	64
Кизименко О. М. Спадщина В. Сухомлинського в системі формування самоосвіти педагогів.....	69
Литвин А., Максимова Л., Бикова О. Брифінг з елементами тренінгових вправ «Створення сучасного ефективного середовища на основі порад В. О. Сухомлинського».....	73
Ляшук Л. С. Особливості освітнього середовища у початковій школі.....	78
Юстенюк О. С. Вивчення літературної спадщини В. О. Сухомлинського в початковій школі.....	84
Ющенко В. В., Попружна О. В. Професійно значущі вміння викладача у світогляді Василя Сухомлинського.....	87
Булан Т. М. В. Сухомлинський про роль самовиховання у розвитку особистості дитини молодшого шкільного віку.....	90
Меркулова С. Ю. Форми роботи з книжкою у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського.....	97

Грона Н. В.

доктор педагогічних наук, викладач, голова циклової комісії викладачів української мови і літератури Прилуцького гуманітарно-педагогічного коледжу ім. І. Я. Франка.

ТЕКСТОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЕКСТРАПОЛЯЦІЇ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

У контексті сучасних вимог випускники закладів вищої педагогічної освіти мають оволодіти ґрунтовними теоретичними знаннями, виробити стійкі вміння і навички, набути творчих якостей, сформуванати ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності, здатність до продуктивної комунікації. Оскільки базовим складником комунікації є текст, особливої ваги набуває текстотворча діяльність, адже вміння створювати тексти (усні й письмові) є показником сформованості мовної культури особистості, її лінгвокреативності.

На основі аналізу мовознавчих і лінгводидактичних джерел з досліджуваної проблеми під текстотворчою діяльністю студентів розуміємо процес створення змістовних комунікативних одиниць (від окремого речення до цілого тексту), організований викладачем чи самоорганізований, граматична і композиційна структура яких умотивована стилем, типом, жанром [1, с. 11].

Робота над створенням тексту має не тільки об'єктивний, а й суб'єктивний характер, оскільки ініціатором текстотворчої діяльності є автор, який утілює свої інтенції і свій особливий стиль, але діє в залежності від комунікативної сутності тексту за об'єктивними законами текстотворення відповідно до мовних норм, законів стилю і жанру, сфери спілкування. Це свідчить про системний підхід до текстотворчої діяльності, що є характерною особливістю розвитку освіти на сучасному етапі, наприклад,

новий загальноосвітній стандарт орієнтує вчителя на системно-діяльнісний підхід до навчання. Результати навчання (особистісні, пізнавальні й метапредметні) досягаються в комплексі, у нерозривній і взаємообумовленій єдності на основі формування універсальних навчальних дій.

В. О. Сухомлинський надавав виняткового значення вмінню висловлювати думки (текстотворча діяльність): «...уміння творити словом, втілювати в художній образ свої думки, почуття, переживання потрібне не тільки письменникові, а й кожній культурній людині. Чим більш розвинуте це уміння, тим вища естетична і загальна культура людини, тонші її почуття, глибші переживання, яскравіше естетичне сприйняття нових художніх цінностей» [2, 403].

Система підготовки студентів закладів вищої педагогічної освіти має сприяти формуванню у майбутніх фахівців текстотворчих умінь і забезпечувати ефективність текстотворчої діяльності в процесі комунікації за умови цілеспрямованого навчання професійного спілкування, розуміння виучуваних мовних засобів для досягнення комунікативної мети, опанування комунікативних умінь на високому рівні.

Тому, плануючи текстотворчу діяльність майбутнього фахівця, ми організуємо різнопланову роботу з найважливішими мовними одиницями, власне текстами, оскільки саме вони виконують специфічні комунікативні завдання у структурі професійної підготовки. Педагогічні ідеї, думки В. О. Сухомлинського є концептуальною основою такої діяльності. Наприклад, у курсі вивчення сучасної української мови пропонуємо студентам такі завдання:

- написати есе за висловом В. Сухомлинського: *«Кожна дитина повинна бути щасливою», «Несу любов до дитини через все життя...», «Справжня любов народжується тільки в серці, що пережило турботи про долю іншої людини», «Слово — найтонший дотик до серця; воно може стати і ніжною запашиною квіткою, і живою водою, що повертає віру в добро, і гострим ножем, і розпеченим залізом, і брудом»;*

- азбукою патріотичного виховання називає вчений образи рідної природи, довкілля, домівки, зауважуючи, щоб ці образи «залишились у пам'яті на все життя як видіння дивної краси, які втілюють у собі перші уявлення про Вітчизну» [З с. 135]: створити текст-розповідь, текст-опис, текст-міркування про вулицю, на якій проживаєш;

- використовуючи структуру методу «ПРЕС» (*позиція*: Я вважаю, що ... (висловити свою думку, поясніть, у чому полягає ваш погляд)); *обґрунтування*: ...тому, що... (навести причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази на підтримку вашої позиції); *приклад*: ... наприклад... (навести факти, які демонструють ваші докази, вони підсилять вашу позицію); *висновки*: отже (тому), я вважаю... (узагальнити свою думку, дійти висновку про те, що необхідно робити; тобто, це є заклик прийняти вашу позицію);

- висловити думку про значення школи та вчителя в житті дитини, спираючись на висловлення В. О. Сухомлинського: «Програми в усіх школах одні й ті ж, підручники однакові, але школи різні, тому що різні вчителі. Школа – це передусім учитель», «Особистість учителя – наріжний камінь виховання», «Школа – не комора знань, а світоч розуму», «Усі діти не можуть мати однакові здібності. І найважливіше завдання школи – виховання здібностей».

Такий підхід до текстотворчої діяльності зорієнтований на посилення практичної спрямованості змісту навчання сучасної української мови, надає пріоритет формуванню й розвитку в студентів умінь та навичок спілкуватися в різних сферах соціального життя. Ґрунтовним матеріалом для цього є вміння доцільно використовувати набутий потенціал лінгвістичних, методичних знань в освітньому процесі, розуміння значимості педагогічних ідей В. О. Сухомлинського для формування складників професійної компетентності.

Список використаних джерел

1. Грона Н. В. Система підготовки студентів педагогічного коледжу до формування у молодших школярів текстотворчих

умінь: автореф. дис. ... доктора. пед. наук : 12.00.02. Київ, 2018. 42 с.

2. Сухомлинський В. О. Естетичне сприйняття і естетична. Вибрані твори в 5 т. Т. 4. Київ: Рад. школа, 1977. С. 396-404.

3. Сухомлинський В. О. Проблема виховання всебічно розвиненої особистості: Виховання любові до Батьківщини, патріотичної вірності, відданості Батьківщині. Вибр. тв. у 5 т. Т. 1. Київ: Рад. шк., 1976. 213 с.

Марусинець М. М.

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри психології і педагогіки
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова*

ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА КУЛЬТУРА У ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТРАКТУВАННЯХ Г. СКОВОРОДИ Й В. СУХОМЛИНСЬКОГО

Постановка проблеми. Для людської цивілізації завжди є актуальними проблеми, пов'язані зі світоглядною орієнтацією людини, з осмисленням нею свого місця й ролі в суспільстві, а також із відповідальністю за власні вчинки, за правильний вибір форм та напрямів діяльності. І тут чи не найголовніша роль належить філософсько-педагогічним трактуванням, які мають глибоку поколінну історію і традиції. Саме вони розгортають критично-рефлексійну роботу, інтелектуальні роздуми над глибинними цінностями людського життя, її призначенням, раціональністю її дій, мораллю, способом ставлення до себе, до світу.

У сучасних умовах світоглядні уявлення й переконання молоді формуються у контексті переоцінки нашого історичного минулого, утвердження плюралізму, розмаїття думок, поглядів на різні аспекти суспільного життя. Щоб не блукати у

лабіринтах нових суспільних процесів, правильно зорієнтуватись, збагнути смисл свого існування, людині, особливо фахівцю, який працює з молоддю, потрібна духовна вісь – філософсько-педагогічна культура. Зауважимо, що вона завжди перебувала й перебуває в «опозиції» до емпіричної соціальної дійсності, бачить недосконалість світу повсякденної реальності, суспільних відносин, руйнує усталені стереотипи, шукає шляхи гармонізації людини й навколишнього світу. Її сучасний контекст визначається узагальненою філософською думкою людства, що ґрунтується на теоретичних надбаннях, здобутих кожною нацією. Ідейна основа сучасної філософії – загальнолюдські пріоритети й цінності. Філософи й педагоги в усі часи та епохи брали на себе унікальне завдання: з'ясувати суть людського буття, відповісти на питання, що таке щастя, добро, а також правильно зорієнтувати людину, як їй повніше й глибше реалізувати свій духовно-інтелектуальний потенціал. Крім того, намагалися вирішити ще одне, не менш суттєве завдання: вивести людину зі сфери земного, буденного у світ вищий, духовний, для того, щоб там вона могла віднайти істинні цінності, ідеали й збагнути, як їй жити і діяти.

Виклад основного матеріалу. У контексті зазначеного виокремлюємо значущість й актуальність філософсько-педагогічної спадщини Григорія Сковороди – українського філософа-містика, поета, педагога, богослова, можливо, й композитора літургійної музики. Життєвим устремлінням якого було служіння народу, яке генерувало з життєвою, народною мудрістю – поєднанням розуму, серця і волі. Надаючи їм філософського обґрунтування, мислитель писав: «Життя розуму дає їй інтелект, життя серця – емоції, життя волі – дії, вчинки». Не відходячи від цих постулатів, намагався втілювати їх у своєму житті, діяти за народними канонами, виявляти й бути прикладом любові до народу та його поколінних ідей. Прагнучи, аби людина робила те, для чого народжена, оскільки від цього буде морально задоволеною. Був переконаний, що гуманність (чесність, благородство, совість) виростають насамперед з

любові до інших, а також із праці, яка дає їм користь. Досягти щастя можливо лише у праці за покликанням.

Філософсько-життєве кредо Г. Сковороди – започаткування історії української філософії. У метафоричній, образній формі мудрець розкриває духовно-інтелектуальний потенціал українського народу, його ментальність, «духовне» начало. Таке пізнання нині називають «премудрістю» (слідом за Платоном – «першою філософією»), на відміну від повсякденної мудрості – своєрідного розгадування таємниці власного «Я», де «Я» комунікує нарівні із собою (саморефлексія) та іншими суб'єктами (рефлексія).

Сучасна наукова парадигма дає підстави співвіднести метод Сковороди з психотерапевтичними методиками сучасної психології. Наприклад, «сиренські води» асоціювалися із хвилюванням, «потопні сиренські води» – це хвилі бажань, образ голубки – позитивна зооморфна ідентифікація, яка в термінах сучасної трансової психології визначається як «політ». Або вчення про «дві натури», видиму й невидиму, яку вважав премудрістю здоров'я душі, а справжнє щастя, на його думку, полягає в пізнанні «серця».

Важливе досягнення у філософсько-життєвому устремлінні Сковороди – вчення про відкритість душі (серця), як це було прийнято за часів Аристотеля. Сковорода не був послідовником такого розуміння, однак європейська школа, в якій вивчення природничих, філософських і теологічних наук позначалися на розумінні ним багатьох психічних явищ та їх неоднозначно інтерпретування.

Будучи гуманістом і втілюючи ідеї просвітництва, Григорій Сковорода визначав філософію душі як любов до мудрості, що «...скеровує усе коло діл своїх до тієї мети, щоб дати життя духу нашому, благородство серцю, світлість думкам, як голові всього. Коли дух веселий, думки спокійні, серце мирне – то й усе світле, щасливе, блаженне». За його філософським баченням серце – найважливіший осередок психіки. «Всяк є тим, чим є серце в нім. Вовче серце є щирий вовк, хоча лице й не вовче...». Добре

розумівся на «серцях» різних типів людей свого часу. З обуренням викривав хабарників, грабіжників, лицемірів, розпусників. Під сердечністю розумів почуття, любов до людей, емпатію. Хоча сам не був надто послідовним у їхніх інтерпретуваннях, оскільки ототожнював розум і серце, стверджуючи: «Думка є головною нашою точкою і середньою. А тому-то вона часто й серцем називається».

Філософія «серця» знайшла своїх послідовників у розумінні інтелекту в поезії Т. Шевченка, П. Куліша, П. Юркевича, відображена у вченнях українських педагогів, серед яких феномен педагогіки серця найяскравіше представлений у педагогічній спадщині В. Сухомлинського, видатного педагога, вченого, письменника, директора школи в Павлиші. Його праці «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина» (як друге, соціальне народження), «Педагогіка серця», «Як любити дітей» та інші вміщують глибоку філософську мудрість, любов до дітей, до всього того, що возвеличує й ощасливорює, одухотворює і збагачує Людину. «Я твердо переконаний, – писав Сухомлинський, – що цей корінь закладається в людині ще змалечку, в родині, у школі. Закладається турботами старших – батька, матері, вчителя, які виховують дитину в душі любові до людей, поваги до людини».

Важливо, щоб дитина розуміла й серцем відчула, що кожний її крок, кожний вчинок відображаються в духовному житті того, хто поруч із нею: батько, матір, учитель, товариш, «чужа» людина. Вони виховуються на зразках прекрасного, яке вабить, а негативне – слід не лише правильно трактувати, а й активно засуджувати. Успішно засвоїти ці духовні імперативи дитина зможе за умови залучення її до зразків, які у її свідомості формують сім'я, колектив однолітків тощо.

Педагог відчував, що любов впливає на душу дитини, як музика, як чарівна краса. «Це багатство постійно налаштовує чутливу струну дитячого серця – чуйність до слова, до доброї волі, до ласки й сердечності. Той, чиє дитинство освітлено сонцем любові як невинної праці, хто взаємно творить щастя,

відрізняється винятковою чуйністю і сприйнятливістю до батьківського і материнського слова, до їхньої доброї волі, до їх повчань і напуття, порад і застережень» [5]. «Як добитися того, щоб на скрипці дитячої душі були струни, а не мотузки? У ранньому дитинстві людина повинна пройти велику школу тонких, сердечних, людських взаємин. Ці відносини – найголовніше моральне багатство сім'ї, колективу» [5].

Через сім'ю, через колектив і в колективі дитина привчається переживати, відчувати, висловлювати власне ставлення до навколишнього світу. У такому суспільному просторі відбувається трансформація колективного образу «Я» в індивідуальний образ «Я», який утілюється в конкретних діях і суспільно значущих учинках. Тому педагог ставить завдання навчити вихованця розуміти й цінувати життя, дорожити ним, берегти від приниження людську гідність. Це та своєрідна програма мінімуму Василя Сухомлинського, за якої світ людських почувань – основний чинник розвитку особистості.

Вся виховна система педагога ґрунтувалася на культурі почуттів, яким надавав нових акцентів й інтерпретацій, оскільки тогочасна доба пов'язувала почуття лише з окремими аспектами диференційованості, вміннями емоційніше, тонше реагувати на певні явища у формі відповідних переживань. Виокремив два види емоційних переживань: переживання радості, пов'язані з різними формами індивідуальних проявів, і ті, що спрямовані на іншу людину. Зрозуміло, що культивування переживань, які виникають на полюсі індивідуальних, призводить до формування індивідуалізму, чуттєвої черствості. Тому з боєм говорив про тих дітей, які у своєму житті зазнали ілюзорного щастя від переживання споживацької радості. Емоції, які спрямовані на іншу людину, – це переживання творення в широкому розумінні цього слова. Дитина має переживати величезне, істинно людське щастя – щастя творення радості для інших людей – для батьків, друзів, знайомих і незнайомих людей. Звичайно, такі переживання не виникають мимоволі: вони є результатом діяльності вихованця, в основу якої

покладено широкі суспільно значущі мотиви. Таку діяльність прийнято кваліфікувати як учинкову. І що більше своїх душевних сил вкладає дитина у вчинкову діяльність (наприклад, заради добробуту іншої дитини), то ближче бере до серця її радощі й негаразди. Якщо цього немає, серце дитини залишиться холодним і байдужим не тільки до «чужих», а й до рідних. Для цього педагог повинен дбати про те, щоб у внутрішній світ вихованця увійшли почуття радості й печалі інших людей. Через осмислену красу до добра в душі дитини – психологопедагогічний шлях, який намагався вибудувати і втілити у конкретних виховних методиках педагога.

Аналізуючи тексти В. Сухомлинського, переконуємося в тому, що він надавав перевагу не просто переживанню красивого в його катарсичній функції, а красивого, що проникає в певний ідейний зміст, надаючи йому ціннісного звучання. І в такому значенні переживання дитини можна ототожнити з духовними проявами, які підносять її у власних очах і в очах інших. Увійти в душевний світ можна через глибоке розуміння, вслуховування, через емоційне співпереживання. Для В. Сухомлинського культура сприймання, тонкість переживання за людину – основна педагогіка гуманності. Він зумів через ідеї гуманної педагогіки формувати й виховувати високо духовних, гармонійних та щасливих особистостей. Зробити це допомогали щира любов до дітей і переконаність у власній правоті. Попрацювавши все життя вчителем у сільській школі, перетворив її на лабораторію гуманної педагогіки, в якій наскрізно віддзеркалюється філософська тріада «Істина – Краса – Добро».

Висновки: Педагогічна творчість Сухомлинського – це не тільки філософія гуманної педагогіки, це й духовно-інтелектуальна культура, яка є джерелом учених для сучасних пошуків технологій виховання вищих людських цінностей – Любові, Краси й Духовності. Певна річ, нові соціокультурні умови потребують і нових форм виховної роботи, проте їхня особистісно розвивальна спрямованість може бути збагачена

здобутками видатних українських постатей, представниками яких є Григорій Сковорода і Василь Сухомлинський, вчення яких у царині філософії розуму й серця вічні, а створені ними ідеали Щастя й Добра – покоління.

Список використаних джерел

1.Боришевський М. Й. Духовні цінності як детермінанти громадянського виховання особистості. /Цінності совіти і виховання: наук.-метод. зб./за ред. О. Сухомлинської. К.: ЗМН, 1998. С.21-24.

2. Сковорода Г. Пізнай в собі людину. Львів. Світ. 1995. 526 с.

3. Степаненко І. В. Методологічна функція поняття «Духовність» /Практ. філософія. 2003. №3. С. 41-47.

4.Сухомлинський В. О. Сердце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1988. 269 с.

5. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ: Радянська школа, 1978. 263 с.

6. Турбовской Я. С. Духовность как объект методологического рассмотрения. Педагогика. 2009. № 9. С. 6.

7. Шевцов С. П. Место философии среди наук. *Наукове пізнання: Методологія та технологія*. 2000. Вип. 1–2 (4-5). Серія «Філософія».

Янченко Т. В.

доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

РОЗШИРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ КРІЗЬ ПРИЗМУ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Реформування сучасної системи освіти потребує оновлення підходів до організації навчання, зокрема й професійної підготовки майбутніх педагогів.

Одним із новаційних підходів у підготовці студентів-майбутніх педагогів можуть стати дидактичні технології розширення освітнього простору, зокрема навчальні заняття на природі та у відповідному соціальному середовищі (насамперед, у закладах загальної середньої освіти, закладах позашкільної освіти, у виробничих осередках) та використання потенціалу музейної педагогіки.

У цьому контексті доцільним є актуалізація науково-практичного досвіду видатного українського педагога Василя Сухомлинського.

В. Сухомлинський обґрунтував концепцію розширення освітнього середовища, облаштування приміщень і території школи, проведення уроків серед природи з метою мотивації навчання дітей, розвитку їх допитливості, розумових здібностей і мислення, формування кращих моральних якостей. У праці «Розмова з молодим директором школи» (1965–1966) Василь Олександрович звернув увагу молодих колег на те, що, «забуваючи про найважливіше джерело знань – навколишній світ, природу, ми змушуємо дітей зубрити і тим самим отупляємо їхню думку» [4, с. 400].

Як зазначає О. Сухомлинська, «коли йдеться про школу в Павлиші, уявляється не лише приміщення, де навчаються діти, а ціле шкільне містечко, що займає площу близько 5 гектарів, на яких розташовано 17 будинків навчального та виховного призначення, сад, виноградник, навчально-дослідні ділянки, квітники. Шкільна територія весь час упорядковувалася, удосконалювалася й набувала з кожним роком усе більшої краси й педагогічного значення» [2, с. 326].

Ідея виховання і навчання дітей засобами природного та соціального середовища, поєднання шкільного життя з соціальним середовищем – «є наріжним каменем діяльності Павлиської школи, на ній вибудовується вся система навчально-виховної роботи: уходження школи в навколишнє середовище...» [2, с. 326–327]. А це природа – ліс, поле, яри, балки, лісові могили, річки, ставки; сільське оточення – сади, городи, випаси, луки, вулиці, будинки; промислові та сільськогосподарські об'єкти (осередки науки, знань і трудової майстерності [3, с. 92]), розташовані неподалік – вагонобудівний та автомобільний заводи (Кременчук), гідроелектростанція (Світловодськ), дослідницька сільськогосподарська станція (Онуфріївка) [2, с. 327].

У монографії «Павлиська середня школа» (1969) В. Сухомлинський показав виховне та освітнє значення занять з учнями за межами школи, наприклад під час подорожі річкою на човнах або у сільській хаті, облаштованій у каюту пароплава «Північний Робінзон» [3, с. 33–34]. Педагог зазначав: «Урок за уроком я став водити дітей до невичерпного й вічно нового джерела знань – на природу: у сад, у ліс, на берег річки, у поле» [3, с. 76]. Це сприяло формуванню інтересу дітей до навчання, їх допитливості, розвитку мислення та мови, всебічному вихованню учнів.

Використання такого досвіду В. Сухомлинського у закладах вищої педагогічної освіти є доцільним, насамперед, тому, що, засвоївши його, здобувачі освіти будуть застосовувати його у своїй майбутній професійній діяльності. А тому необхідно

готувати сучасних студентів до проведення навчальних занять у розширеному освітньому середовищі. Так, у процесі підготовки майбутніх учителів історії у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка викладачі проводять практичні заняття у Чернігівському історичному музеї імені В. В. Тарновського та в Чернігівському художньому музеї, студенти активно залучаються до археологічних розкопок, до проведення екскурсій у м. Чернігові та Чернігівській області, до навчально-виховної роботи у закладах шкільної і позашкільної освіти тощо.

Важливою умовою ефективності та ознакою новаційності проведення навчальних занять для студентів у розширеному освітньому просторі є їх методичне забезпечення та розробка технології такого навчання. Технологія навчання – це сукупність цілей, змісту, форм, методів і засобів для досягнення запланованих результатів навчання [1, с. 42].

Цілі та результати навчання передбачені відповідними освітніми програмами та програмами навчальних дисциплін, а зміст навчання, передусім, безпосередньо залежить від теми заняття. Найбільш гнучкими складниками дидактичної технології є форми, методи та засоби навчання. А відтак реалізація технології розширення освітнього простору потребує уточнення форм, методів і засобів навчання студентів. Заняття можуть проходити у формі екскурсій, навчальних ігор, «круглих столів», студентських конференцій, моделювання елементів шкільних уроків з використанням активних та інтерактивних методів навчання. За таких умов найбільш доцільним є застосування тих засобів навчання, які знаходяться у визначеному освітньому середовищі (музейні експонати, пам'ятки архітектури, археологічні знахідки тощо). Водночас існує потреба й у використанні сучасних технічних засобів навчання, зокрема для підготовки та представлення презентацій на визначені теми.

Навчальні заняття за межами університетської аудиторії потребують інтеграційного підходу до їх підготовки та

проведення, об'єднання педагогічних і методичних зусиль викладачів різних дисциплін. Тому необхідно залучати викладачів до участі у спеціальних методичних семінарах, що організовуються з метою актуалізації науково-педагогічного досвіду В. Сухомлинського та визначення методичних засад організації освітнього процесу.

Дидактична технологія розширення освітнього простору ґрунтується на принципах студентоцентризму, активності студентів у навчанні, його практичної спрямованості, інтеграційного (міждисциплінарного) підходу до організації освітнього процесу.

Насамкінець зазначимо, що в освітньому процесі сучасних закладів освіти потрібно у повному обсязі використовувати педагогічний потенціал природи та соціального середовища. В. Сухомлинський вважав, що «школа майбутнього повинна як повніше використовувати для гармонійного розвитку людини все, що дає природа і що може зробити людина для того, щоб природа служила їй» [3, с. 92].

Отже, концепція розширення освітнього простору, обґрунтована видатним українським педагогом Василем Сухомлинським, є актуальною для сучасних закладів освіти. Розроблена на її основі технологія навчання, може використовуватися у процесі професійної підготовки студентів-майбутніх учителів. Її застосування сприяє мотивації навчання, розвитку мислення, пізнавальних інтересів, активності, самостійності, формуванню у здобувачів освіти загальних і фахових компетентностей, необхідних для їх майбутньої педагогічної діяльності. Проведення навчальних занять «під відкритим небом» може бути актуальним і з точки зору карантинних обмежень у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. Київ: Академвидав. 2004. 334 с. URL: <https://eltutor.at.ua/Podskazki/Dychkivska.pdf>.

2. Сухомлинська О. В. Школа В. О. Сухомлинського в Павлиші (50–60-і рр.). Нариси історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (кінець XIX–XX століття) : навч.-метод. посібник. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. С. 316–356.

3. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 томах. Київ: Видавництво «Радянська школа», 1977. Т.4. С. 6–390.

4. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 томах. Київ: Видавництво «Радянська школа», 1977. Т.4. С. 391–626.

Баліка Л. М.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики виховання*

*Рівненського державного
гуманітарного університету*

м. Рівне

Хомич Д. О.,

*здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
спеціальності 013 «Початкова освіта»,*

педагогічний факультет

Рівненського державного гуманітарного університету

м. Рівне

ПЕДАГОГІКА ДОБРА ТА МИЛОСЕРДЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Соціально-економічні процеси, що відбуваються в сучасній Україні, призвели до девальвації багатьох загальнолюдських цінностей, зниження рівня духовності та моралі підростаючого покоління. Необхідність виховання підростаючого покоління в закладах середньої освіти, сім'ї та інших соціальних установах продиктована появою значної кількості загроз, оскільки без

належного контролю за духовним розвитком школярів підвищується рівень дитячої злочинності, девіантної поведінки і порушення соціальних норм. Проблема духовно-морального розвитку особистості відображається в нормативно-правових документах, зокрема: Законах України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), Національній Доктрині розвитку освіти (2002), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Концепції «Нова українська школа» (2016), Державному стандарті початкової освіти (2019) тощо. Тому сьогодні, як ніколи, є актуальною педагогіка добра та милосердя вдатного педагога В. О. Сухомлинського, присвячена проблемам толерантності та взаєморозумінню.

Аналіз педагогічної спадщини педагога засвідчив, що в основі його педагогічної системи лежать ідеї добра та милосердя. Василь Олександрович був переконаний, що добро та милосердя повинні стати звичайним станом кожної особистості.

Педагог у праці «Школа під голубим небом» зазначав: «Маленька дитина мусить бути доброю до всього живого. Тільки за цієї умови вона духовно готується до того, щоб бути вихованою. Тільки доброта відкриває радість буття, радість взаємовідносин в дитячому колективі» [2, с. 35].

В. О. Сухомлинський радив вчителям вчити учнів любові, добру та милосердю, бо дитина не повинна вирости байдужою, а повинна бути доброю, людяною та сердечною, про що неодноразово наголошував у своїх працях.

Василь Олександрович був переконаний, що формування добра відбувається у процесі духовної діяльності особистості, яка полягає не лише в добрих вчинках, а й усвідомленні їх та відсутності корисних цілей. Педагог зазначав: «Якщо ти робиш добро, то в основі цієї діяльності повинні бути благородні цілі, задуми» [3, с. 258-259].

Варто зауважити, що основна ознака доброти – безкорисливість. Дитяче щастя за своєю природою егоїстичне:

блага, створені для дитини старшими, дитина сприймає, як щось само собою зрозуміле, їй здається, що мати і батько для того й існують, щоб давати їй радощі, задоволення. Тут криється велика небезпека – виростити людину егоїстичну, яка вважає, що всі повинні працювати на неї, що головне – її особисті потреби, а все інше – другорядне. Щоб запобігти такій небезпеці, важливо пробуджувати і розвивати в дитини почуття вдячності.

Варто відзначити, що у працях Василя Олександровича сформована і обґрунтована цілісна система виховання, яка ґрунтується на гуманістичних ідеях добра та краси, так як дитина пізнає навколишній світ здебільшого серцем. Тому в особистості необхідно зберегти та розвинути чутливість до всього людського, насамперед чутливість у самій собі. Особистість повинна пройти школу відчуттів і сприймань, яка виробить у нього широкий обсяг почуттів, співчуття, милосердя, любов і повагу до людини, особливо – знедаланої. Педагогічний досвід В. О. Сухомлинського переконав його в тому, що успішно навчити та виховувати учнів неможливо без любові до кожної дитини. «Педагог без любові до дитини – це все одно, що співець без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору» [1, с. 292].

Отже, в сьогоднішніх умовах виховання доброти та милосердя є надзвичайно важливою педагогічною проблемою, а ідеї В. О. Сухомлинського щодо виховання толерантності, порядності, людяності та милосердя є актуальними.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. Духовний світ школяра. *Вибрані твори*: В 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 5. С.639.
2. Сухомлинський В. Школа під блакитним небом. *Вибрані твори*. В 5-ти томах. Київ : Радянська школа, 1977. Т.3. С. 30-42.
3. Сухомлинський В. Щоб душа не була пустою. *Вибрані твори*. В 5-ти томах. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 5. С. 255-269.

Вербина Ю. В.

*кандидат психологічних наук,
завідувачка Приватного дошкільного навчального закладу
«Дитячий садок «Гранд-Гіпаніс».
м. Миколаїв*

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ ПРИВАТНОГО ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ «ДИТЯЧИЙ САДОК «ГРАНД- ГІПАНИС» (М. МИКОЛАЇВ)

В становленні освіти важко переоцінити значення педагогічної спадщини видатного педагога ХХ століття Василя Олександровича Сухомлинського. Його науково-педагогічне надбання, розкриваючи найважливіші проблеми навчання і виховання, є нині підґрунтям розбудови національної освіти України. Безсумнівно, що визначальною в науково-теоретичних працях і практичному досвіді В. Сухомлинського є його філософсько-педагогічна система ідей та поглядів на дитину як на найвищу цінність у діяльності всіх ланок системи освіти. Його педагогічна спадщина орієнтує освітян на дошкільної освіти: розвиток особистості дитини як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства та компетентнісний підхід до розвитку особистості, надаючи пріоритету соціально-моральному розвитку дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні надбання та ідеї В. Сухомлинського розглядалися в різних наукових аспектах: виховної системи (Б. Кваша, М. Мухін), духовності (І. Бех, Н. Дічек), гуманістичної педагогіки і виховання гуманістичних цінностей (М. Библюк, І. Зязюн), громадянського і патріотичного виховання (В. Кіндрат), позакласної навчально-виховної діяльності (Т. Остапйовська) та ін.

Так, наприклад, психолог Мирослав Боришевський оцінює спадщину Василя Сухомлинського: «Визначальною особливістю

педагогічної теорії та практики В. Сухомлинського є багатогранність і відносна завершеність їх структурно-змістових та функціональних параметрів. Це дає підстави розглядати все, створене ним, як педагогічну систему, що акумулювала в собі найкращі надбання минулого й сучасного у поєднанні з оригінальними ідеями та інноваційними технологіями вченого й утіленням їх у педагогічному процесі» [3, с. 21].

Метою статті є аналіз педагогічних поглядів В. Сухомлинського та висвітлення власної позиції і практичної реалізації щодо умов, які сприяють розвитку особистості дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Освітній процес у приватному дошкільному дитячому закладі «Дитячий садок «Гранд-Гіпаніс» спрямований на забезпечення розвитку кожної дитини відповідно до її індивідуальних особливостей, зміцнення фізичної і розумової працездатності. Особливу увагу педагоги приділяють соціалізації дитини, засвоєнню нею відповідної системи цінностей, норм національної та загальнолюдської культури, адже в дошкільному віці закладаються основи соціальної компетентності дитини: вміння орієнтуватися в навколишньому середовищі, здатність розуміти інших людей, уміння поважати, обирати відповідні ситуації спілкування та спільної діяльності.

Мета нашої діяльності – гармонійний розвиток особистості дитини, виховання духовної, благородної людини. Чи можливо це в приватному дошкільному закладі з усіма її проблемами сьогодення? Твердо переконані, що так, бо стоїмо на позиції: кожна дитина має право на турботу про неї, увагу, повагу, плекання, створення умов для її розвитку, орієнтацію на життєвий успіх, тобто на любов до неї, бо вона – людина.

Розв'язуючи завдання оновленого Державного стандарту, ми не змогли обійтись без геніальних напрацювань великого педагога. Наш педагогічний колектив упроваджує педагогічну спадщину В. Сухомлинського, досліджує виховну та дидактичну

її складові задля трансформації його ідей у практику роботи дошкільного закладу.

Провідними ми вважаємо такі ідеї великого педагога: гуманістичне ставлення до особистості кожного вихованця, урахування його індивідуальних особливостей, формування духовного світу малюка, стимулювання розвитку і саморозвитку дитини, звернення до її внутрішнього світу, використання демократичних педагогічних засобів і методів навчання й виховання (повага, заохочення, опора на позитивне), розвиток творчих сил кожної окремої особистості в умовах колективної співдружності.

Педагогічний колектив ПДНЗ «Дитячий садок «Гранд-Гіпаніс» дотримується основних принципів в організації роботи з впровадження педагогічних ідей В. Сухомлинського у освітній процес дошкільного закладу:

- врахування інтересів дітей під час обрання теми організованої навчальної діяльності, продумування прийомів заохочення дітей, добирання цікавого словесного супроводу;
- дотримання взаємозв'язку програмових завдань;
- залучення дітей до активної пізнавальної діяльності, яка стимулює мисленнєві процеси;
- забезпечення домінування ігрових прийомів і методів навчання;
- сприяння розкнутості й невимушеній поведінці дітей під час організованої діяльності;
- забарвлення діяльності яскравими емоційними враженнями;
- створення проблемних ситуацій з використанням елементів дослідницької діяльності;
- забезпечення інтегрованої спрямованості діяльності.

Реалізація завдань за педагогічною спадщиною В. Сухомлинського відбувається в процесі: патріотичного виховання, трудового виховання, морального виховання, художньо-естетичного виховання, у ході пізнавальної,

пошуково-дослідницької діяльності, під час проведення корекційних та логопедичних занять.

Активно застосовуються інноваційні технології та різноманітні методи навчання, серед них: наочні, практичні, словесні, короткотривалі та довготривалі спостереження, демонстрування ілюстраційного матеріалу, образотворча діяльність, художня праця, дослідницька діяльність, праця на природі, дидактичні та сюжетно-рольові ігри, розповіді вихователя, пояснення з використанням художнього слова, різні види бесід, моделювання тощо.

У навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу використовуються різні форми роботи з *пізнавального розвитку*: заняття-милування, організація екскурсій – подорожей, спостережень в природі, праці в природі, дослідницької діяльності. *Соціально-моральний розвиток*: заняття щодо ознайомлення з працею дорослих, організація дидактичних, сюжетно-рольових ігор на основі отриманих знань про працю дорослих, заняття з ознайомлення з довкіллям, проведення фольклорних свят. *Художньо-естетичний розвиток*: з *літературного напрямку*: ознайомлення з казками та оповіданнями Василя Сухомлинського, проведення драматизацій, театральних вистав, літературних свят; з *музичного напрямку*: музичні заняття з використанням дитячих творів В. Сухомлинського та класичної музики, проведення фольклорних свят, розваг дорослих та дітей, музично-літературних свят; з *образотворчого напрямку*: проведення занять з образотворчої діяльності за казками В. Сухомлинського, організація виставок дитячих творчих робіт, виготовлення поробок разом з батьками, «Дари осені», «Природа і ми» та ніші. *Креативний розвиток*: корекційно-розвивальна робота з психологом, проведення театралізованих ігор, ігор-імітацій, ігор-імпровазацій. *Мовленнєвий розвиток*: складання описових розповідей різного типу, передача змісту знайомого тексту, складання казки, розповіді за картиною, ілюстрацією, порівняльні розповіді, розповіді-міркування, творчі розповіді.

Таким чином, глибоке вивчення й аналіз педагогічної спадщини В. Сухомлинського дають змогу зробити висновок, що впровадження його педагогічних ідей збагачує теорію виховання та дає змогу значно збагатити практичну діяльність і навчання дітей дошкільного віку, приносить користь вихователям у їхній важливій роботі.

Список використаних джерел

1. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець Білоскаленко та ін.; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець; Міністерство освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

2. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибр. твори: У 5-ти т. Т.1. К., 1976. С. 2–202.

3. Савченко О. Я. Внесок В. О. Сухомлинського в теорію розвивального навчання. *Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст*: матеріали Міжнарод. науково-практич. конф. Київ: 1993. С. 21–24.

4. Тарапака Н. В., Мартін А. М. Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського в практиці сучасного закладу дошкільної освіти: навчально-методичний посібник. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2018. 100 с.

Вишник О. О.

*кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
м. Глухів*

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Провідним компонентом Нової української школи задекларовано ідеї педагогіки партнерства. Сьогодні як ніколи стають актуальними слова виданого українською педагога В. О. Сухомлинського. «Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло», – писав В. О. Сухомлинський [3, с. 174].

Принципи партнерства Нової української школи є такими:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [4].

Педагогіка партнерства (співробітництва) ґрунтується на принципах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості. Її метою є створення нового гуманного суспільства, вільного від тоталітаризму і офіціозу. Головним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Це завдання реалізовується у спільній діяльності учителя й учнів, учителя й батьків, що

передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку школярів [2, с. 15].

Досягти успіху за умови впровадження ідей педагогіки партнерства можливо шляхом діалогу і багатосторонньої комунікації між учнями, учителями та батьками, що дозволить змінити односторонню авторитарну комунікацію вчитель-учень, зауважував В. О. Сухомлинський.

В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими спільниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини. Педагогіка партнерства визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість [1].

Список використаних джерел

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Коло, 2006. 326 с.

2. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 3. 670 с.

4. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8VWuhwv1B2U> (дата звернення 31.08.2020).

Волошко Г. В.

кандидат педагогічних наук,

доцент, доцент кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка.

м. Суми

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

В травні 2020 року відбулось громадське обговорення проєкту Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», запропоноване Міністерством освіти і науки [2]. Цей документ покликаний встановити єдині вимоги до вчителів закладів загальної середньої освіти всіх рівнів відповідно до кваліфікаційної категорії. Для педагогічних закладів вищої освіти стандарт є важливими орієнтиром у підготовці майбутніх педагогів до професійної діяльності.

Описані професійні компетентності дозволять учителям визначати критерії самооцінювання, а також оцінити готовність до професійної діяльності в межах певної кваліфікаційної категорії, проходження атестації та сертифікації. Вважаємо таку ініціативу доцільною і своєчасною. Адже реформа Нової школи вимагає від учителів та викладачів вишу все більших зусиль у підвищенні своєї кваліфікації.

Аналізуючи складові професійного стандарту, в межах дослідження нас зацікавила емоційно-етична компетентність (Б2). В працях багатьох учених різних часів педагогічна етика розкривається як умова оптимальної взаємодії вчителя з учнями. Загальновизнаними є такі морально-етичні вимоги, як гуманність, рівність у ставленні до всіх дітей, повага до особистості, чесність, справедливість тощо.

Вагомий внесок у формування принципів педагогічної етики вчителя здійснив В. О. Сухомлинський. Адже він є одним із розробників гуманної педагогіки, заснованої на цінностях людяності, добра, любові та прийнятті дитини.

Важливим гаслом видатного вченого було утвердження гуманного початку у вихованні як найважливішої риси педагогічної етики педагога. Василь Олександрович стверджував, що в атмосфері доброзичливості діти будуть прагнути стати кращими, щоб відчувати повагу інших людей і не втратити гідності. Педагогам необхідно бути людяними і поєднувати в цій рисі сердечність із мудрою вимогливістю батьків. За переконанням В. Сухомлинського, не існує безталанних дітей, кожна особистість наділена багатим творчим потенціалом, який у житті може бути не розкритим. Риси турботи і бережливого ставлення до дитини відчуваємо в цитаті великого педагога: «Я уявляю собі дитячі роки як школу мислення, а вчителя – як людину, що дбайливо формує організм і духовний світ своїх вихованців. Турбота про розвиток і зміцнення мозку дитини, про те, щоб дзеркало, яке відображає світ, завжди було чутливим і сприйнятливим, – один із головних обов'язків педагога» [3, с. 145].

Аналіз літературних джерел щодо поняття «емоційно-етична» компетентність показав багатозначність цієї дефініції. Так, з одного боку, дослідники визначають «етичну компетентність» як надпредметну, що має інтегрований характер і поєднує в собі певний комплекс знань, умінь і ставлень і набувається вчителем упродовж отримання досвіду педагогічної діяльності [4]. Серед прикладів етичної компетентності Л. Хоружа визначає здатність учителя усвідомлювати гуманістичні цінності, норми, принципи педагогічної етики; розуміти моральний зміст педагогічної професії; здійснювати етичну рефлексію власних учинків; прогнозувати результати своїх дій; уміти розв'язувати конфлікти, розуміти почуття й потреби вихованців; реалізація в професійній поведінці стратегії і тактики етично адекватного спілкування з різними учасниками

навчально-виховного процесу [6]. З іншого боку можемо зустріти поняття «емоційної компетентності», яке визначається як «цілісне особистісне утворення, представлене багатством емоційного досвіду, володінням системою механізмів управління власними емоційними станами та емоційним відгуком, педагогічною доцільністю прояву емоцій, прагненням до вдосконалення емоційного досвіду на основі рефлексії» [1; с. 57]. У дослідженні О. Французової така компетентність визначається як уміння усвідомлювати свої емоції і емоції партнера по спілкуванню, аналізувати їх і керувати ними з метою вибору найбільш ефективної поведінки в конкретній ситуації [5; с. 115].

На нашу думку, ці поняття достатньо співзвучні, вони були актуальні в часи життя та творчості В. Сухомлинського і знову набули важливого акценту в сьогоденні.

У Професійному стандарті емоційно-етична компетентність визначається як «здатність усвідомлювати особисті відчуття й почуття, управляти власними емоційними станами». При цьому вчитель повинен володіти знаннями про типи та інтенсивність емоцій, причини їх виникнення, бути обізнаним в особливостях сучасних форм, методів, технологій і засобів навчання, що сприяють розвиткові власної уваги, саморегуляції, управління емоціями й порозумінню. Серед важливих умінь емоційно-етичної компетентності зазначені такі:

- усвідомлювати і конструктивно реагувати на прояви емоцій без осуду;
- скеровувати та підтримувати увагу в процесі педагогічної діяльності;
- володіти способами самозбереження психічного здоров'я;
- усвідомлювати й управляти власними емоціями;
- конструктивно реагувати на стрес, конфліктні ситуації, сприяти порозумінню;
- застосовувати в освітньому процесі практики концентрації уваги, усвідомленого емоційного реагування

(обирати та реалізувати доцільну емоційну реакцію, залежно від комунікативної ситуації);

– володіти прийомами емпатійного слухання і навичками ненасильницької комунікації тощо.

Отже, можна стверджувати, що вимоги педагогічної етики В. Сухомлинського знайшли відображення і стали важливою засадою для формування емоційно-етичної компетентності вчителя в сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Кулеба О. М. Эмоциональная культура как компонент профессиональнопедагогической культуры вузовского преподавателя. *Теория и практика физической культуры*. 2007. № 2. С. 57–66.

2. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», запропоноване Міністерством освіти і науки. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-profstandartu-za-profesiyami-vchitel-pochatkovih-klasiv-zzso-vchitel-zzso>.

3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Т. 3. Серце відаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. Київ: Радянська школа, 1977. 670 с.

4. Устинова Н. В. Формування етичної компетентності сучасного вчителя. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія: Педагогіка. 2014. Т. 251, Вип. 239. С. 78–82. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2014_251_239_19

5. Французова О. Е. Эмоциональная компетентность личности как предмет исследования. *Гаудеамус: психолого-педагогический журнал*. Тамбов: ТГУ им. Г. Р. Державина, 2016. Т. 15, № 3. С. 114–117.

6. Хоружа Л. Етична компетентність сучасного вчителя. *Відкритий урок*. Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/school/theory/1915/>.

Кінах Н. В.

*кандидат економічних наук, доцент
кафедри педагогіки і психології*

*Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Луцьк*

ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ НА ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТВОРЧОСТІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

Сучасний економічний стан нашого суспільства вимагає виховання в дітей бережливого ставлення до народного надбання, матеріальних цінностей; навчання економного, раціонального використання природних багатств. У плані економічного виховання дітей цікаві погляди В. О. Сухомлинського. Видатний педагог сформулював основні принципи економічного виховання: єдність трудового виховання і загального розвитку дитини – морального, інтелектуального, естетичного, фізичного; висока моральність праці, її суспільно корисна спрямованість; розкриття індивідуальності людини у праці; раннє залучення дітей до праці; постійність, безперервність участі в праці і багатоманітного духовного життя та інші.

Сутність економічного виховання В. О. Сухомлинський виразив наступними словами: «Мистецтво виховання полягає в тому, щоб виховували не лише людські відносини, не лише приклад і слово старших, не лише традиції, що бережно зберігаються в колективі, але й речі – матеріальні й духовні цінності. Виховання середовищем, обставинами, створеними

самими дітьми, речами, які збагачують духовне життя, – це на наш огляд, одна із найтонших сфер педагогічного процесу».

У новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти зазначено, що дитина 6 (7) років має уявлення про заощадливе ведення домашнього господарства, вміє ощадливо ставитися до речей, грошей, розрізняє поняття «заощадливий», «недбайливий» [2]. Економічне виховання на думку В. О. Сухомлинського в радянський період було засноване на діалектико-матеріалістичному розумінні економічних закономірностей суспільного розвитку і передбачало поступове формування в дітей економічного мислення, тобто усвідомлення ними економічних закономірностей розвитку соціалістичного суспільства, переваг соціалістичних виробничих відносин, ролі праці і економії в розвитку суспільного виробництва. На цій основі формувалися такі якості особистості, як господарність, діловитість, бережливість, економічна заощадливість, необхідні у виробничо-економічній діяльності і економічних відносинах поза сферою матеріального виробництва, у повсякденному житті.

Сучасну дитину вже з перших років життя оточує економічне середовище, наповнене різноманітними економічними поняттями й процесами. Безумовно, процес економічної соціалізації ширший порівняно з процесом економічного виховання. Але в більшості випадків дуже важко простежити за тим, що засвоює дитина в процесі спілкування з однолітками, перегляду телебачення, зі спостереження за діяльністю дорослих, та встановити відповідність такої інформації морально-етичним нормам суспільства. Саме тому важливо сформувати в дітей дошкільного віку елементарний економічний досвід, що стане базою для подальшої успішної економічної соціалізації та економічного виховання. Наявність первинного економічного досвіду розкриває рівень економічної досвідченості дитини. Основний вид економічної діяльності учнів – гра. В зв'язку з цим завдання економічної освіти вирішується через ігрову діяльність, ігрові прийоми, за

допомогою яких закладаються основи економічного образу мислення у дитини – дошкільника, пізнання ним того, який «Я» у світі економічних цінностей і як себе вести в ньому, а також через освітній процес.

Отже, сучасна дошкільна освіта повинна виховувати, розвивати і навчати підрастаюче покоління з максимальним урахуванням тих суспільних умов, у яких воно буде жити і працювати в новому столітті. Тому поширення ідей В. Сухомлинського та впровадження їх у практику виховання дітей у нашій країні наочно свідчать про подальший розвиток педагогічної теорії і практики, про її зростаючий зв'язок із життям нашого суспільства.

Список використаних джерел

1. Родчанин Е. Г., Зязюн И. А. Гуманист. Мыслитель. Педагог: об идеалах В. А. Сухомлинского. Москва: Педагогика, 1991. 112с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти томах. Київ: Вид. Рад.шк., 1997. Т.4. 637 с.
3. Сухомлинский В. О. Павлышская средняя школа. Москва: Просвещение, 1979. 396 с.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ, 1977. 269с.

Лук'янченко О. М.

*кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри педагогіки та методики
початкового навчання Національного педагогічного
університету ім. М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

РЕТРОСПЕКТИВА ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ У ДОРЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПЕРІОД (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТ.)

Педагогічна практика виступає невід'ємним і важливим складником змісту педагогічної освіти. Разом з тим вона є самостійним, визначальним напрямом підготовки вчителя, в головних своїх завданнях спільним для всіх спеціальностей незалежно від фаху.

Звернення до багато в чому цінного історичного досвіду організації педагогічної практики в різних типах навчальних педагогічних закладів України у другій половині ХІХ ст. періоду не випадкове, оскільки саме на цей час припадає зародження та інтенсивний розвиток педагогічних закладів різного типу, а також розробка теоретичних і методичних засад організації педагогічної практики.

У ході дослідження з'ясовано, що організація педагогічної практики в різних типах педагогічних навчальних закладів (учительських семінаріях, учительських інститутах, педагогічних курсах при університетах) протягом досліджуваного періоду мала певні відмінності в меті, завданнях, змісті, формах реалізації.

Специфічним в організації практики в середніх учительських закладах було: домінування її в навчально-виховному процесі; проведення без відриву від поточних занять; тісний зв'язок з педагогічною теорією; високий рівень організації і планування (особливо в учительських інститутах);

здійснення систематичного і ретельного контролю та оцінювання діяльності практикантів; досягнення зразкової постановки навчального процесу в базових навчальних закладах; реалізація змісту в різноманітних організаційних формах.

Характерним для організації педагогічної практики у вищих закладах освіти було: перманентний характер її здійснення; обмежений обсяг годин; недостатня забезпеченість теоретико-методичною підготовкою майбутніх учителів.

Встановлено, що педагогічні ідеї відомих педагогів М. І. Пирогова, С. І. Миропольського, Д. Д. Семенова, П. Ф. Каптерева та ін. та практичний досвід організації педагогічної практики в різних типах закладів педагогічної освіти України XIX ст. висвітлювався на сторінках періодичних видань того часу («Журнал Министерства Народного Просвещения», «Русская школа», «Педагогический листок», «Вестник воспитания»).

Севастюк М. С.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки і методики
початкового навчання
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова*

ВПЛИВ ЛІТЕРАТУРНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ НА ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. Формування компетентного та конкурентноспроможного вчителя початкової школи, творчої особистості, яка керується у своїй професійній діяльності гуманістичними цінностями, неможливе без вивчення та

використання педагогічних ідей великого українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського.

Різні аспекти педагогічної діяльності майстра висвітлено в працях І. Беха, Н. Дічек, І. Зязюна, О. Савченко, О. Сухомлинської та інших учених. Педагогічні погляди павлівського вчителя не втратили своєї актуальності на сьогоднішній день, і навіть навпаки, саме на сучасному етапі розвитку освіти запропоновані ідеї та погляди мають змогу реалізуватися в повній мірі. Тому звернення до його педагогічних ідей на формування особистості майбутнього вчителя, його професіоналізму є особливо актуальним. Значний потенціал педагогічних ідей В. О. Сухомлинського є невичерпним джерелом для розвитку педагогічної майстерності вчителів, їх професійного зростання й удосконалення, становлення майбутніх фахівців нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Багато робіт видатного українського педагога присвячено професійному становленню вчителя, серед них «Сто порад учителю» [2], «Серце віддаю дітям» [3], «Павлівська середня школа» [4], «Розмова з молодим директором школи» [5]. Вивчення студентами педагогічних творів В. Сухомлинського, аналіз його практичного досвіду як вчителя і директора Павлівської школи передусім формує особистість майбутнього фахівця, розвиває його мислення та творчий підхід до педагогічної діяльності, сприяє засвоєнню психолого-педагогічних та методичних знань, забезпечує досвід вирішення педагогічних ситуацій, яких дуже багато в його літературно-педагогічній практиці, та, в результаті, спонукає до особистісного засвоєння обраної професії.

Сухомлинський розглядав професію вчителя в контексті людинознавства ... «учитель творить Людину», «учительська професія – це людинознавство», «нема й бути не може абстрактного учня», «радість розумової праці, радість успіху у навчанні» стають педагогічним девізом вчителів. Аналіз студентами педагогічних ситуацій із творів Сухомлинського та його практичного досвіду, читання його творів дає можливість

закласти у свідомості молодого людини-майбутнього вчителя незмінні цінності педагогічної праці.

Осмислення студентами педагогічних ідей видатного педагога закладає основи педагогічної позиції вчителя, їх педагогічного світогляду, культури. Ідея гуманного ставлення, якою пронизана вся педагогічна діяльність та творчість Сухомлинського, в сучасній педагогіці стала основною тезою дитиноцентризму, в основі якої гуманні взаємовідносини з учнями в якості фасилітатора, модератора, мотиватора, який створює освітнє середовище для щасливого життя та навчання учнів, є його активним учасником, суб'єктом освітнього процесу.

Висловлені В. О. Сухомлинським ідеї гуманної педагогіки, дитиноцентризму в педагогічній діяльності були не тільки девізом його педагогічної спадщини, а й мали конкретні шляхи та способи впровадження, такі як: створення ситуації емоційного благополуччя дитини у школі, отримання позитивних результатів під час навчання та переживання кожною дитиною почуття успіху особистих досягнень у навчанні, діагностика психічних особливостей дітей. Тому педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського повинні бути усвідомлені студентами – майбутніми вчителями не як абстрактні поняття, а керівництвом до дії, до реалізації у навчанні і вихованні дітей молодшого шкільного віку.

З іншої сторони, дослідження студентами педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського забезпечує не лише їх особистісний розвиток, а сприяє оволодінню ними *психолого-педагогічними та методичними знаннями*. В. Сухомлинський обґрунтував високі вимоги до рівня фахової освіченості й компетентності майбутнього педагога. На його думку, справжній педагог повинен мати не тільки широкий кругозір, але й насамперед – досконалі знання зі свого фаху.

Багато інноваційних, творчих методів та прийомів навчання використовував у власній практичній роботі педагог. Новаторськими авторськими здобутками В. О. Сухомлинського

є школа Радості, уроки мислення серед природи, бесіди з людинознавства, психолого-педагогічний семінар, свято Матері, написання казок та оповідань для дитячого читання тощо. Ознайомлення з ними стимулювати студентів до використання в практичній педагогічній діяльності методів та прийомів, започаткованих педагогом.

Для вчителів актуальними є методичні прийоми, які розвивають дитячу допитливість, розум, викликають радість пізнання («запитання – вузлики знань», «читати книгу природи», «думати про свої думки, думати про незрозуміле», «розум дитини – у кінчиках її пальців», «казковий період розумового виховання», «мандрівки до джерел мислення і мови», «дві програми навчання», «навчальні діалоги», «етична цінність оцінки вчителя» тощо). Окремо слід назвати проектні прийоми, одними із яких є «триста задач із живого задачника природи», створюючи які, учні вчать самостійно розробляти зміст своєї навчальної діяльності [2, с.249]. Використовуючи їх у своїй практичній діяльності сучасні вчителі досягають значних результатів, чим підвищують якість початкової освіти та інтерес учнів до засвоєння знань.

Вчений-педагог надавав великого значення оволодінню педагогом психолого-педагогічними знаннями. З цією метою ним було започатковано психологічний семінар, на якому розглядалися як питання педагогічної теорії, так і практичні напрацювання вчителів школи, зокрема – самого В. Сухомлинського. Він радив вчителям кожного місяця читати три книги педагогічної тематики, одна з яких повинна бути «про душу» дитини.

Ознайомлення студентів із методичними знахідками павлівського педагога, відпрацювання педагогічних прийомів під час практики сприяє формуванню інноваційного вчителя початкової школи.

Вивчаючи спадщину В. О. Сухомлинського, майбутнім вчителям потрібно не лише констатувати, що ним зроблено, а розглядати її у контексті тих змін, що відбуваються в освітніх

реформах з урахуванням досягнень учня. Тому значні можливості в осмисленні стратегічних напрямків розвитку Нової української школи закладені в педагогічних ідеях В. О. Сухомлинського. Це обумовлено тим, що всі його ідеї були перевірені практичною роботою в школі та базувались на власному педагогічному досвіді. Поєднання в особі Василя Олександровича досвідченого вчителя-практика, успішного педагога-адміністратора, проникливого психолога, самобутнього письменника і справжнього вченого обумовили випереджаючий характер і є актуальними у нашу добу.

Висновки. Таким чином, вивчення студентами літературно-педагогічної спадщини Сухомлинського сприятиме підвищенню рівня особистісної та фахової готовності до педагогічної діяльності. Формування конкурентоспроможного вчителя, компетентного фахівця, гуманної особистості не можливе без глибокого вивчення і творчого впровадження в життя педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського, яка стає особливо актуальною в умовах розбудови Нової української школи.

Список використаних джерел:

1. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Уклад. О. Сухомлинська. Харків: Акта, 2018. 540 с.
2. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. К.: Рад. шк., 1988. 304 с.
3. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа. Вибрані твори. В 5 т. К.: Рад. шк., 1977. 640 с.
4. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором. К.: Рад. шк., 1988. 284 с.

Січко І. О.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти,
Миколаївський національний університет імені
В. О. Сухомлинського*

ПРИРОДНИЧА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В ПАРАДИГМІ НУШ

Сучасному етапу розвитку шкільної освіти притаманна зміна освітньої парадигми та підвищення компетентнісної спрямованості. Реформування освіти в Україні передбачає оновлення змісту професійної підготовки фахівців, здатних до реалізації Концепції «Нова українська школа». З огляду на це важливість порушеної проблеми визначається низкою чинників. Враховуючи соціальну місію вчителя, центр суспільної уваги зосереджується на професіоналізмі та природничій компетентності учителя, що виступає як інтегрована якість особистості, передумова ефективної професійної діяльності, невід'ємний складник професійно-педагогічної компетентності й мета професійної підготовки, зокрема й природничої. Від рівня природничої підготовки майбутнього вчителя залежатиме успішність здійснення соціально-природної адаптації підростаючого покоління, орієнтація школярів на стратегію нормативно-правової екологобезпечної та здоров'язбережувальної поведінки у природному середовищі. Це є свідченням того, що актуальна практика вищої школи спонукає до розв'язання проблеми формування природничої підготовки майбутнього вчителя як однієї з найважливіших у справі збереження здоров'я людини й охорони навколишнього природного середовища.

Нині актуальними залишаються питання природничої підготовки майбутніх учителів до формування природничої компетентності у світлі вимог Концепції «Нова українська

школа».

Формування природничої підготовки студентів повинно бути засновано на адекватних наукових уявленнях. Наявність природничих знань не гарантує доцільної поведінки особистості, для цього необхідно відповідне ставлення до природи. Воно визначає характер взаємодії з природою, його мотивів, готовність вибирати такі стратегії поведінки, які стимулюють діяльність особистості педагога з точки зору природничої доцільності.

Природнича підготовка майбутнього фахівця орієнтує на вироблення власних моделей поведінки в різних ситуаціях, їхню авторську апробацію, адаптацію до ціннісних орієнтацій особистості. Еколого-природнича підготовка майбутнього фахівця початкової освіти повинна бути частиною власне життєвої позиції. Вже з перших днів учитель має власним прикладом формувати у дітей засади власної природничої компетентності. Крім того, вчитель, який через власне життя пропускає екологічну освіченість, що ґрунтується на природничих знаннях, патріотичне виховання та моральні принципи, з легкістю та не обтяжливістю зможе спроектувати власний духовний багаж на інших предметах (література, математика, музика, мова тощо).

Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського є багатою скарбницею ідей щодо природничої підготовки майбутніх учителів.

Талановитий учитель нагадував, що „людина була та завжди залишиться дитиною природи”, тому у навчально-виховному процесі все те, що „споріднює її з природою”, необхідно ефективно використовувати для залучення дитини до багатства духовної культури людства [4, с. 16].

Протягом усієї своєї професійної діяльності В. О. Сухомлинський цілеспрямовано вдосконалював власну педагогічну технологію формування у дітей бережливого ставлення до живої природи, прагнення активно працювати для її відтворення, поширювати світ краси.

Педагогічна система Василя Сухомлинського в сучасних умовах пролонговується в компетентісно орієнтовану освіту і залишається продуктивною й актуальною в умовах модернізаційних змін, насамперед в системі початкової освіти.

Особливо важливим педагог вбачав формування у своїх вихованців предметної природознавчої компетентності, яка нині розглядається у Державному стандарті початкової загальної освіти як особистісне утворення, що характеризує здатність учня розв'язувати доступні соціально і особистісно значущі практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи у сфері відносин «людина – природа».

З огляду на це, природничу підготовку майбутніх учителів початкових класів доцільно розглянути як системоутворюючу ланку у формуванні їхніх професійних знань та умінь. Крім того, гуманізація освіти, яка задекларована ключовою тенденцією парадигми НУШ, передбачає підняття статусу природничої галузі.

Новаторство В. Сухомлинського полягало в тому, що він встановив зв'язок між красою природи та мисленням дитини. Всі його методи і прийоми спрямовані на активізацію зв'язку «природа» (зовнішнє середовище) – «мисленнєва діяльність дитини» ґрунтувалися на прагненні зробити дитину більш відкритою у сприйманні краси природи.

Природа – основа розвитку особистості школяра. Цей напрямок у педагогіці Василя Сухомлинського особливо гармонійно поєднується з пізнанням краси в усіх її вимірах, розвитком позитивних емоційних співпереживань і захоплень, здобуттям знань, збагаченням життєвого досвіду, прагненням пізнати, зберегти і захистити природу.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. 37 с.

2. Малицька О. В. Формування культури професійної діяльності майбутніх учителів початкової школи на основі

компетентного підходу. Збірник наукових праць БДПУ. №2. Бердянськ, 2009. 272 с.

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. МОН 27.10 2016 р. [Електронний ресурс] - URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

4. Сухомлинский В. А. Трилогия, издание второе («Сердце отдаю детям», «Рождение гражданина», «Письма к сыну»). Київ: Радянська школа, 1987. С.15–234, 235–477, 479–536.

Соколовська О. С.

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри дошкільної освіти

Миколаївського національного університету імені

В. О. Сухомлинського

м. Миколаїв

КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАСАДАХ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Анотація. У статті розкривається значення, завдання, зміст, методи трудового виховання дітей старшого дошкільного віку на засадах ідей В. Сухомлинського, принципи організації елементарної трудової діяльності дітей, схарактеризовано основні види дитячої праці, форми її організації, розкриваються основні прийоми роботи у процесі реалізації різних видів елементарної трудової діяльності дошкільника: господарсько-побутова праця, самообслуговування, праця в природі, художня праця.

Ключові слова: загальнокультурна компетентність, форми і методи трудового виховання.

Трудове виховання складає головну внутрішню сутність навчання, і освіти загалом, лишається на сьогодні предметом особливої уваги, адже саме воно забезпечує загальний розвиток особистості, на базі якого формується індивідуальність. Основні орієнтири трудового виховання дітей закладів дошкільної освіти України, затверджені на сьогодні Міністерством освіти і науки України, визначають виховання як процес, що здійснюється для ідентифікації виховання із системою загальнокультурних і національних цінностей (ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави, до людей, до природи, до мистецтва, до праці, до себе). Сучасний зміст виховання в Україні – це науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, природи, мистецтва, самої себе.

Сучасні зміни в системі дошкільної освіти вплинули на зміст трудового виховання дітей дошкільного віку. Трудове виховання є однією із необхідних складових процесу соціалізації людини і передбачає забезпечення організаційних, матеріальних і духовних умов для розвитку людини. Педагог закладу дошкільної освіти забезпечує організацію цілеспрямованого виховного впливу на особистість дитини з метою формування необхідних якостей у поєднанні з організацією повсякденного життя та діяльності вихованців.

Мета статті. Перевірка методики формування загальнокультурної компетентності дітей у процесі трудового виховання на засадах ідей Василя Сухомлинського.

Культура, як відомо, ґрунтується не тільки на здобутих людством знаннях, життєвому досвіді і способах діяльності, а й здатності створювати нове.

Культурологічна функція дошкільної освіти в новій ситуації розвитку передбачає передусім побудову змісту усіх освітніх галузей на засадах гуманізації, цілісності, загальноосвітнього характеру. Пріоритетна роль у гуманізації дошкільної освіти належить такій діяльності, завдяки якій діти краще пізнають світ

людей і себе, оволодівають уміннями самоорганізації поведінки, усвідомлюють самоцінність людської особистості.

Культура є органічною частиною внутрішнього світу людини, що визначає його етичні, естетичні, світоглядні цінності і норми, традиції, звички.

Звернемось до педагогічної спадщини В. Сухомлинського. У його працях розкриваються такі поняття, як «культура почуттів», «культура бажань», «культура праці», «мовна культура», «культура поведінки» тощо. У виховному процесі ці вияви культури перетинаються, створюючи образ культурної людини: «розвинені почуття, висока емоційна культура – це. образно кажучи, абсолютний музичний слух моральної вихованості». Не можна обминути таку особливість культурологічного підходу, як звернення до народної педагогіки. За В. О. Сухомлинським, це такі ідеї української етнопедагогіки: цінність життя людини; філософія доброго серця, «осердечення» виховання; природа як резонатор і дзеркало людської душі; рідне слово як вияв ментальності і духовності людини; працелюбність як вияв соціальної сутності і потреб життя людини.

Прикладом такої виховної системи, побудованої з урахуванням культурологічного спрямування, є досвід закладів дошкільної освіти м. Миколаєва. Діти різних вікових груп змістовно й емоційно осягають культуру праці у різних виявах, не відокремлюючись від світової культури і переваг сучасного інформаційного суспільства.

На необхідність організації трудової підготовки дітей в різні часи вказували відомі вчені минулого (А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський) та сучасні (В. Сидренко, Д. Тхоржевський, Б. Федоришин).

Розвиток теорії і практики трудового виховання дітей завжди був у полі зору науковців (І. Бех, С. Золотухіна, М. Левківський, О. Сухомлинська).

Деякі аспекти трудового виховання дошкільників вивчалися сучасними науковцями (Г. Беленька, Л. Калуська, О. Кононко, В. Котирло). Думки про необхідність виховання працьовитості

як важливої якості особистості вже з дошкільного віку обґрунтовано в дослідженнях (В. Нечаєвої, Л. Образцової, Т. Поніманської).

Трудове виховання дітей неможливе без опори на педагогічну думку минулого. Зокрема, не перестає цікавити педагогічна спадщина В. Сухомлинського. Його праці присвячені проблемі виховання працею і для праці, є реалізацією цілісного підходу до виховання працьовитості, виявлення і розвитку індивідуальних задатків, нахилів, здібностей, інтересів кожної дитини. Він одним із перших у вітчизняній педагогіці визначив принципи трудового виховання дітей. Відомий вчений пропагував принципи єдності трудового виховання і загального розвитку, раннього залучення дітей до праці, різноманітності видів праці для дітей, творчого характеру і посильності дитячої праці.

Останнім часом питанням трудового виховання дітей дошкільного віку в сучасних закладах дошкільної освіти приділяється недостатньо уваги і особливо з підготовкою дітей до навчання в Новій Українській школі. Ця негативна тенденція склалася на фоні загальних соціально-економічних негараздів, що нівелювало цінність сумлінної праці, працелюбності. Діти, в багатьох випадках, не привчені до самостійності, самообслуговування, допомоги дорослим, одноліткам, людям похилого віку, з особливими потребами.

Вагомий внесок у науково-практичне осмислення й висвітлення усіх актуальних проблем трудового виховання зробив Василь Сухомлинський.

Василь Олександрович розглядає процес навчання і виховання як єдине педагогічне ціле. Його турбували думки про те, як домогтися організованого взаємозв'язку навчання з розумовою працею, пізнанням, творчістю, емоціями, з інтелектуальними почуттями, культурою.

Велику зацікавленість викликають праці видатного педагога, збірки казок для дітей з трудового виховання.

Вході педагогічного експерименту вихователі пропонували для прочитання разом з дітьми збірки казок В. Сухомлинського «Куди поспішають мурашки», «Вогнегривий коник», «Квітка сонця», «Школа під голубим небом». Збірку художніх творів для дітей «Всі добрі люди – одна сім'я».

Дітям цікаві літературні сюжети казок: «Петро і Марійка», «А я почепив шпаківню в лісі», «Скляний чоловічок», «Солом'яні брилі», «Біда заставляє вчитись», «Бабуся і Петрик», «Що Ніні має зробити», «Кожна людина повинна», «Ледача подушка», «Пшеничний Жайворонок», «Дуб під вікном», «Як Дівчинка образила Букваря».

Діти виконали творче завдання, якими передбачалось визначити про які професії іде мова в цих казках. На засадах ідей Василя Сухомлинського вихователі планували роботу з ознайомлення дітей з професіями дорослих: бесіди про професії дорослих; спостереження за професійною діяльністю дорослих; екскурсії на робочі місця; розповіді батьків про конкретну професію; читання казок В. Сухомлинського; розгляд картин та ілюстрацій; використання презентацій, мультфільмів і спеціальних відеороликів; зустріч з представниками різних професій; спільна праця дітей та дорослих; дидактичні ігри та вправи; творчі та сюжетно-рольові ігри; свята та розваги культурологічного спрямування.

Такі форми роботи на засадах ідей Василя Сухомлинського сприяють трудовій вихованості культурологічного спрямування дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція). Київ, 2012.
2. Дитина. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. Київ, 2016.
3. Потапова Т. В. Бесіди про професії з дітьми 4-7 років. М.: ТЦ Сфера, 2008. 64 с.

Шалівська Ю. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету
м. Рівне
Селях І. Ю.
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне

АКТУАЛЬНІСТЬ ПОГЛЯДІВ В. СУХОМЛИНСЬКОГО НА РОЗВИТОК МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ

Метою Нової української школи є випускник – «цілісна особистість, усебічно розвинена, здатна до критичного мислення» [1]. Попри усі намагання, сучасна система освіти, на жаль, залишає багато можливостей людини нерозкритими, і, зокрема, можливостей її мислення. Поглинаючи енергію школярів, заклади освіти недостатньо надихають, недостатньо стимулюють інтелектуальну енергію учнів.

Як справедливо зазначає Л. Пікуль, у величезному об'ємі технічних знань, що викладають у школі, майже немає місця для знань, які можна було б відчутти серцем, і які б могли наситити і відігріти душу. «Хмарочос з інтелектуальної інформації без морального фундаменту – лише мертва громадя знань, що у будь-якому випадку буде недосконалим і таїтиме в собі проблеми і навіть загрозу для оточуючих... Під зовнішньою пристойністю і вченістю заховалась духовна і моральні пустка...» [2, с.22].

Необхідною умовою перетворювальної діяльності людини є людське мислення, що рухається від поверхового знання до глибоких всебічних знань та формує певне світобачення.

Щоб уникнути формування людей з величезною кількістю інформації, але поганим мисленням, не слід в гонитві за сучасними освітніми тенденціями, нехтувати надбаннями

класиків педагогічної думки, що упродовж тривалого часу були дієвими й залишаються актуальними й дотепер.

Серед корифеїв вітчизняної педагогіки цікавими й довершеними для виховання гармонійної й культурної людини з прекрасною душею є погляди В. Сухомлинського, який ставив дитину у центр освітнього процесу, а сам процес будував на довірі й повазі, пробудженні внутрішніх сил і потенцій зростаючої особистості.

Мислення як особлива властивість і процес самореалізації особистості стало основою педагогіки В. Сухомлинського, її фундаментальною категорією та об'єктом науково-педагогічних пошуків і зусиль упродовж усієї його освітньої діяльності.

Для розумового розвитку дитини Василь Олександрович радив проводити спеціальні «уроки мислення» – живе, безпосереднє сприймання образів, картин, явищ, предметів навколишнього світу; логічний аналіз, здобування знань, розумові вправи; з'ясування причин і наслідків. «Якщо ви хочете, – стверджував видатний педагог, – щоб навчилися мислити ваші «тугодуми», приведіть їх до такого джерела, яке відкривало б ланцюг явищ, аби наслідок одного ставав причиною другого. Справа в тому, що в сув'язі явищ одне за одним ідуть відкриття, перед дитиною ніби спалахують вогники думки, вони стимулюють рухливість розумових процесів...». Щоб змусити дитину мислити, «вмійте примусити її дивуватися» [3].

Важливо зазначити про особливості організації вчителем освітнього процесу, зокрема пояснення нового матеріалу на уроці. Педагог наперед повинен знати, що він учням пояснить, а що залишить недоговореним. Недомовлене призведе до виникнення запитань у свідомості дітей, бажання перетворити невідоме у відоме. Крім того, дуже важливо навчити учнів користуватися отриманими знаннями, щоб вони не стали мертвим багажем, а осмислювалися та творчо використовувалися школярами на практиці. Відтак, В. Сухомлинський наголошував на тому, що вчитель у жодному

разі не повинен подавати учням знання в готовому вигляді, тому що це призводить до інертності, лінощів думки. Для добування думок треба докладати зусилля.

Вчити мислити, розвивати мислення, за вченим, – означає розвивати в дитини обидві розумові сфери: образну та логіко-аналітичну, не допускати однобічності, але водночас уміло спрямовувати розумовий розвиток у русло, яке найбільше відповідає її природним нахилам. Звертає вчений увагу і на те, що мислення дітей відрізняється також темпом розумових операцій, швидкістю думки: «В одних дітей думка дуже жвава. Щойно дитина думала про те, як бджілка збирає нектар з квітки, але ось вчитель показав складну будову квітки – і думка дитини легко переключається на інший об'єкт. В іншій дитини, якщо думка зосереджена на чомусь одному, їй важко переключатись на інше. Не розібравшись, учителі нерідко роблять неправильні, поспішні висновки щодо розумового розвитку дітей» [3].

Відтак, щоб дитина одночасно бачила, слухала, переживала і думала В. Сухомлинський проводив «уроки мислення» серед природи. Метою кожного заняття була установка: дивуватися і помічати, помічати і відчувати, відчувати і думати, думати і творити. Він надавав особливого значення добору тем для таких занять. Пізнавальна частина «уроків мислення» серед природи обов'язково чергувалася з грою. Особливу увагу в розвитку мислення Василь Олександрович надавав також музиці і казці.

Основними завданнями «уроків мислення» були: розвиток уміння спостерігати за явищами навколишнього світу, визначати спільні та відмінні властивості предметів, порівнювати й узагальнювати їх, будувати гіпотези та самостійні висновки, розширення пізнавальних інтересів учнів, збагачення їх життєвого та чуттєвого досвіду, спонукання до творчості засобами образотворчого мистецтва, музики, слова.

В сучасних умовах учителі не мають постійної можливості проводити «уроки мислення» на природі, але завдяки засобам ІКТ безпрограшно організувати такі «уроки» можна і у стінах

освітнього закладу на кожному навчальному занятті чи виховній годині.

Таким чином, проблема розвитку мислення, насамперед учнів початкової школи, у спадщині В. Сухомлинського та його власна система формування творчої особистості, структурними елементами якої були: природа (постійна взаємодія з нею) і краса, співпереживання, творча думка, творча праця, не лише не втрачають своєї актуальності і сьогодні, а, навпаки, є вкрай затребуваними і перспективними для впровадження в практику сучасних освітніх навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Пікуль Л. В. «Уроки мислення» В. Сухомлинського і «Філософія для дітей» Метью Ліпмана. *Постметодика*. 2013. № 6. С. 22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Postmetodyka_2013_6_8.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Рад. шк., 1976 - 1977. Т. 5 : Статті. 1977. 639 с.

Шпичак І. П.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки,
психології та корекційної освіти
Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти.*

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА У СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

Педагогіка партнерства – важлива складова формули Нової української школи. Хоча цей напрям в історії педагогіки не новий, але в умовах сьогодення набуває все більшої актуальності та нового звучання. Адже сучасна школа має ґрунтуватися на наступних принципах: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [1].

Важливу роль співпраці школи і родини приділяв В. Сухомлинський. Видатний педагог-гуманіст заклав основи партнерської педагогіки, в основі якої школа, батьки і громадськість об'єднані єдиною метою: виховання щасливих, здорових, активних, життєрадісних дітей.

В. Сухомлинський закликав батьків і вчителів глибоко усвідомити, що ні школа без сім'ї, ні сім'я без школи не можуть справитися зі складним завданням становлення людини.

Провідну роль у реалізації педагогіки партнерства видатний педагог відводив учителю. На думку вченого, учитель повинен бути не тільки наставником, а й другом учнів, разом з ними переборювати труднощі, переживати, радіти і засмучуватися. Найкращий учитель для дитини той, хто, духовно спілкуючись із

нею, забуває, що він учитель, і бачить у своєму учневі друга, однодумця.

В. Сухомлинський зауважував, якщо вчитель став другом для дитини, якщо ця дружба осяяна благородним потягом до чогось світлого, розумного, то в серці дитини ніколи не з'явиться зло. І якщо в школах є недовірливі, а іноді злі діти, то лише тому, що вчителі не пізнали їх, не знайшли підходу, не зуміли стати їхніми друзями. На думку В. Сухомлинського, виховання без дружби з дитиною можна порівняти з блуканням у темряві. У той же час він наголошував, що учитель має бути завжди справедливим, адже «справедливість – це основа довіри дитини до вихователя» [3, с. 87].

Важливу роль у налагодженні взаємодії з учнями Василь Олександрович відводив слову як найтоншому інструменту праці учителя. В. Сухомлинський вважав, що за допомогою слова у досвідченого, чуйного педагога наука виховання переходить у мистецтво, майстерність. Видатний педагог був переконаний, що людяність, душевність спілкування – ключ, що відкриває дитячі та юнацькі серця. Саме завдяки такому спілкуванню діти довіряються педагогу як старшому і доброму пораднику, другу.

Педагогіка партнерства передбачає діалог і багатосторонню комунікацію всіх учасників освітнього процесу. З цією метою у Павлівській школі проводились спільні походи, читання віршів і творів, слухання музики. Такі види діяльності сприяли формуванню навичок спілкування, доброзичливих та рівноправних стосунків учителя з учнями.

В. Сухомлинський зазначав, що дитину потрібно вчити пізнавати світ серцем, відчувати інших людей. У сім'ї доброзичливість формується насамперед теплом материнської любові, у школі – поведінкою учителя, його авторитетом. Педагоги і батьки, на його думку, повинні працювати в одному напрямку «як два скульптори», у яких би не було «протилежних позицій».

В. Сухомлинський був переконаний, що «... шкільно-сімейне виховання не тільки дає змогу добре виховувати молоде покоління, а й одночасно є дуже важливою умовою вдосконалення морального обличчя сім'ї. Без виховання дітей, без активної участі батька і матері в житті школи, без постійного духовного спілкування і взаємного духовного збагачення дорослих і дітей неможлива сама сім'я як первинний осередок суспільства, неможлива школа як найважливіший навчально-виховний заклад і неможливий моральний прогрес суспільства» [3, с. 14]. Тому всі свої сили Василь Олександрович витрачав на те, щоб дати в першу чергу знання батькам, навчити їх як правильно виховувати дитину, на що потрібно звернути увагу при вихованні школяра.

За переконанням В. Сухомлинського, педагогіка повинна стати наукою для всіх – і для вчителів, і для батьків. Вченим була розроблена спеціальна методика спільної роботи педагогічного колективу Павлиської школи й батьків, що одержала назву Батьківська школа. Це була школа для батьків, куди вони записувались на навчання за два роки до вступу та відвідували заняття аж до закінчення їхньою дитиною середньої школи.

Батьки в школі проходили курс педагогіки та психології, який був розрахований на 250 годин. Їх розділяли на 5 груп, в залежності від віку їхньої дитини: дошкільна група (від 5 до 7 років); 1-2 класи; 3-4 класи; 5-7 класи; 8-10 класи. З кожною з цих груп заняття проводились два рази на місяць. Формою занять були лекції та бесіди директора, завуча та досвідчених вчителів. Всі теоретичні заняття тісно пов'язували з практикою виховання в сім'ї.

Потрібно відзначити, що В. Сухомлинський першим у вітчизняній педагогіці розпочав організацію педагогічного просвітництва батьків. У нього утвердилася певна система родинно-шкільного виховання, за якої батьки повинні були стати активними помічниками учителів. Цьому сприяло не лише навчання батьків, але й спільне проведення свят, різноманітних

суспільно-корисних справ. У своїх працях Василь Олександрович запропонував систему роботи з батьками, яка включала:

1. Організацію дружнього, цілеспрямованого батьківського колективу на основі спільних інтересів – виховання дитини.

2. Педагогічну просвіту батьків: лекції та бесіди у педагогічній школі просвітницького характеру, щоб не допустити їхньої зневіри у власних виховних можливостях.

3. Індивідуальні форми роботи з сім'єю – з батьками без дітей.

4. Систематичну організацію конференцій, присвячених актуальним питанням виховання дітей.

Отже, Василь Сухомлинський заклав основи партнерської педагогіки. Важливі ідеї видатного педагога-гуманіста щодо побудови дружніх, доброзичливих стосунків учителя з учнями, об'єднання школи і родини задля виховання успішних, гармонійно розвинених дітей в умовах сьогодення набувають особливої актуальності та нового звучання.

Список використаних джерел

1. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://mon.gov.ua.> 202016/12/05/konczepczyia.pdf (дата звернення: 18.09.2020).

2. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Вибрані твори: В 5–ти т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 410–414.

3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. К.: Радянська школа, 1988. 310 с.

*Бондаренко В. В.
старший науковий співробітник,
Педагогічний музей України,
м. Київ*

МУЗЕЙНО-БІБЛІОТЕЧНИЙ ОНЛАЙН-ПРОЄКТ «АФОРИЗМИ СУХОМЛИНСЬКОГО»

«Афоризми Сухомлинського» – це спільний музейно-бібліотечний онлайн-проект, започаткований науковцями Педагогічного музею України спільно з Державною науково-педагогічною бібліотекою ім. В. О. Сухомлинського та Педагогічно-меморіальним музеєм В. О. Сухомлинського з метою популяризації спадщини видатного педагога засобами соціальних мереж. Проект було започатковано 2 вересня 2020 року до дня пам'яті педагога на сторінці Педагогічного музею України в мережі Фейсбук. Саме ця соціальна мережа в реаліях сьогодення виступає новою платформою комунікації музейних та бібліотечних інституцій з користувачами та ефективним засобом обміну оперативною науковою інформацією.

Публікації, які здійснюються науковцями в межах вищеназваного онлайн-проекту, складаються з рідкісних світлин В. Сухомлинського та учнів Павлиської школи, які поєднуються з афоризмом педагога у графічному макеті. Ілюстративний ряд публікацій – це архівні матеріали з фондів Педагогічно-меморіального музею В. О. Сухомлинського. Афоризми Василя Сухомлинського дібрані з однойменної книги, виданої Педагогічним музеєм України до 100-річчя педагога. Публікація в межах проекту з'являється на сторінці з періодичністю 4 рази на місяць. Так, перша публікація містила фрагмент фото Василя Сухомлинського, який тримає в руках хризантеми та показує їх двом ученицям. Поруч з текстом – афоризм: «Світ дитини – це насамперед природа». Вгорі картини розміщено логотипи організаторів проекту. Візуальна і текстова інформація розміщена на приємному для зорового сприйняття кольоровому

фоні. Онлайн-проект також адаптовано для людей з порушеннями зору шляхом розміщення текстового опису зображення (графічного макета) – Alt-тексту під хештегом #опис_зображень.

З огляду на статистичні дані зі сторінки Педагогічного музею в мережі Фейсбук, онлайн-проект «Афоризми Сухомлинського» набув великої популярності серед користувачів вже в перші години після розміщення першої публікації. Охоплення аудиторії в першій публікації становило близько 52 000 осіб, взаємодія з дописом (реакції, поширення, коментарі) – 2086 разів. Це в декілька разів перевищує щоденні показники взаємодії користувачів з іншим інформаційним контентом сторінки музею. Такі статистичні дані проекту, на наш погляд, є свідченням актуальності педагогічних ідей Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі та вдалій графічній формі подачі цієї інформації в соціальній мережі. Афоризми Сухомлинського користуються великою популярністю серед педагогічної спільноти, адже вони є своєрідним концентрованим підсумком роздумів вченого про шляхи, можливості, напрями виховання молодого покоління.

За статистичними даними, близько 80% підписників сторінки Педагогічного музею України в мережі Фейсбук – це освітяни-практики та студенти педагогічних вишів. Таким чином, можемо говорити про те, що онлайн-проект «Афоризми Сухомлинського» може слугувати одним з інструментів у системі підготовки і підвищення кваліфікації педагогів, засобом наукової комунікації та важливим мережевим каналом для поширення наукової інформації. Дописи проекту легко відшукати в мережі за хештегом #АфоризмиСухомлинського.

Вронська В. М.
*старший викладач
Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Рівне*

ВТІЛЕННЯ ІДЕЇ «МЕДИЧНА ПЕДАГОГІКА» У РОБОТІ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Безпосередньо медична сестра в дошкільному закладі займається медичним обслуговуванням дітей дошкільного віку. Саме збереження здоров'я вихованців є одним з пріоритетних завдань працівників колективу дошкільного закладу. Варто зазначити, що майбутніх медсестер на професійну діяльність в закладі дошкільної освіти (далі – ЗДО) під час навчання і медколеджах не націлювали. Тому це варто здійснювати в системі післядипломної освіти (у курсовий та міжкурсовий період). Так як і педагогічні працівники, медична сестра також прямо чи опосередковано впливає на перебіг онтогенезу дитини. Водночас, вивчивши проблеми, можна зазначити, що на відміну від усіх інших фахівців, медичні сестри мають певні прогалини у питаннях конфліктології, ефективного налагодження комунікації (з вихованцями, їх батьками, колегами), та ін. З метою вирішення цих питань, ми створили тимчасовий науково-дослідний колектив медичних сестер дошкільних закладів Рівненського району із проблеми: «Формування психологічної компетентності медичних сестер дошкільних навчальних закладів». В рамках ТНДК ми досліджували і праці В. О. Сухомлинського і саме в його працях знайшли поєднання питань медицини і педагогіки, адже працівники освітніх закладів повинні знати фізіологічні, психічні, вікові та статеві процеси, які відбуваються в організмі дитини і навіть запровадив термін «Медична педагогіка». Неабиякого значення В. О. Сухомлинський надавав збереженню і зміцненню

фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я дітей. «Головними принципами «медичної педагогіки» він вважав:

- особливе ставлення до вразливої психіки дитини;
- відволікання дитини від «важких» думок і переживань;
- ні за яких обставин не показувати, не дати дитині зрозуміти, що до неї ставляться як до хворої» [3, с. 2].

В. О. Сухомлинський стверджував: «Хвора, квола, схильна до захворювань дитина – джерело багатьох негод» [1; с. 125]. Тому на вихованців складають Листки здоров'я, які допомагають педагогічному та медичному персоналу враховувати індивідуальні особливості та застосовувати підхід до кожного вихованця у зміцненні стану здоров'я: «...якесь захворювання чи нездужання, найчастіше зовсім непомітне для лікаря, таке, що піддається діагностуванню тільки в результаті спільних зусиль матері, батька, лікаря і вчителя» [1; с. 125] і медичні сестри в дошкільних закладах своїм завданням вбачають вчасно помітити це захворювання чи нездужання і об'єднати зусилля лікаря, батьків, вихователів, психолога, задля покращення стану здоров'я вихованців.

Навіть з огляду на сьогоднішню ситуацію не лише в країні, а в цілому світі поради знайдемо у В. О. Сухомлинського. З тією метою, щоб не поширювалася інфекція COVID-19 у навчальних закладах рекомендують організувати так звані зелені класи. Медичні сестри намагаються забезпечити належний санітарний стан в ЗДО та НВК. Про позитивну користь зелених насаджень читаємо: «...щоб діти дихали свіжим, чистим повітрям, багатим на кисень і вільним від мікробів. Колектив вирішив створити зелений бар'єр...Повітря насичується киснем і очищується ...» [1; с. 130]. Сьогодні теж рекомендують це здійснювати при умові, якщо територія навчального закладу дозволяє це зробити. І якщо у внутрішньому дворіку є змога розставити стільці і парти для проведення уроків (за нормальних погодних умов).

Також важливого значення медичні сестри надають медико-профілактичній роботі з метою зниження загальної захворюваності.

Великого значення надавав В. О. Сухомлинський фізичному розвитку дітей (під час медичного огляду їх розподіляють на групи).

Завдяки правильній організації спеціалісти-медики оцінили розвиток вихованців як гармонійний.

З метою загартування дитячого організму не забуваємо використовувати природні фактори: повітря, сонце, вода. В. О. Сухомлинський звертав увагу на загартування організму дітей, також рекомендував перебувати на свіжому повітрі, поблизу зелених масивів, сонячним ваннам, купанню, висококалорійному харчуванню. Медсестри ЗДО складають план загартування вихованців на рік для кожної вікової групи окремо. Вихованці підлягають загартуванню згідно розробок методичної ради. Медичні сестри учасниці експерименту пам'ятають про рекомендації враховувати емоційний стан дитини під час здійснення загартовуючих процедур. У ЗДО Рівненського району створено всі належні умови для проведення медико-профілактичних та оздоровчих заходів.

Звертається увага і на дотримання санітарно-гігієнічних норм освітнього процесу, зокрема освітленості (природне освітлення); співвідношення меблів до зросту дітей; забезпечення дітей гарячим харчуванням; раціональна зміна праці та відпочинку тощо. Саме ці вимоги є основними в сучасних ЗДО, на які звертають увагу фахівці в процесі організації життєдіяльності дітей дошкільного віку.

Усвідомлюючи необхідність дотримання норм гігієни, працівники ЗДО (зокрема вихователь, медична сестра, психолог) підсилюють ефективність впливу предметно-просторового середовища шляхом створення в групах куточків релаксації, де в оточенні зелених рослин, під музичний супровід діти відновлюють розумову і фізичну працездатність; використовують «килимки добрих думок», сидячи на яких у зручній і розслабленій позі, обмінюються своїми враженнями, спілкуються і взаємодіють між собою, займаються улюбленими справами чи граються; завдяки «кріслу емоційного

розвантаження» можуть виразити свій емоційний стан – радість, захоплення, а можливо, й сум чи роздратування.

Проаналізувавши прогресивні ідеї В. О. Сухомлинського у питанні збереження здоров'я дітей, забезпечення оптимального та раціонального освітнього процесу (особливо дітей з ослабленим здоров'ям), медичні сестри ЗДО використовують їх у роботі із дітьми дошкільного віку. Значне місце у працях В. О. Сухомлинського відведене дотриманню санітарно-гігієнічних норм освітнього процесу, зокрема освітленості (природне освітлення); співвідношення меблів до зросту дітей; забезпечення дітей гарячим харчуванням; раціональна зміна праці та відпочинку тощо. Саме ці вимоги є основними в сучасних ЗДО, на які звертають увагу фахівці в процесі організації життєдіяльності дітей дошкільного віку.

З метою загартування дитячого організму використовуються природні фактори: повітря, сонце, вода. Цьому сприяють прогулянки на свіжому повітрі, повітряні ванни в русі, сонячні ванни та водні процедури.

Систематично складається план загартування дітей на рік для кожної вікової групи. Всі діти, які відвідують заклад, підлягають загартуванню згідно розробок методичної ради.

Про вихованців у ЗДО піклуються вихователі, практичний психолог, медична сестра, які здійснюють моніторинг стану здоров'я дітей, захворюваності, організації раціонального харчування, контроль за виконанням оздоровчих заходів, призначень лікаря, підтримують інтерес дітей до власного здоров'я.

Висновок: Для ефективної професійної діяльності медичні сестри повинні враховувати психологічні особливості вихованців. В. О. Сухомлинський важливого значення надавав забезпеченню емоційного комфорту, ефективному використанню сприятливих для здоров'я природних факторів, а також взаємозв'язку всіх видів діяльності задля зміцнення дитячого здоров'я.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Найвідсталіший у класі... Вибрані твори в 5-ти. т. К. : Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 584–590.
2. Сухомлинський В. О. Обережно: дитина! Вибрані твори в 5-ти. т. К. : Рад. школа, 1977. Т. 5 С. 422–426.
3. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа: [Розділ III. Піклування про здоров'я і фізичне виховання]. К. : Рад. школа, 1977. Т. 4. С.125–144.
4. Вронська В. М. Формування психологічної компетентності медичних сестер та врахування принципів медичної педагогіки у закладах дошкільної освіти. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjoI4mnr_jrAhXQtYsKHcOJC6AQFjAIegQIChAB&url=http%3A%2F%2Fwww.roippo.org.ua%2Fupload%2Fiblock%2F6fa%2Fprogramka-2.docx&usg=AOvVaw0Je28IBLHiWIatc6yI3i0b (дата звернення 20.09.2020).

*Завойська Т. А.
Громадський активіст,
школи м. Києва: 40,303,274,
Гімназія східних мов*

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ: «БУДЬ МИСЛИТЕЛЕМ. УМІЙ ДУМАТИ ЧИТАЮЧИ І ЧИТАТИ ДУМАЮЧИ»

Я – громадський активіст, закінчила у 1979 році Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка, факультет кібернетики, пенсіонерка. На добровільних засадах читаю в початкових класах казки **Наталки Малини**, **Надійки Мацап'як**, **Олени Петрушкевич** з використанням технології **«читання, письмо та замальовування для розвитку критичного мислення»**.

“Що таке щастя?” – запитала я в **учнів 2-го класу**. На першому місці, звичайно, було святкування днів народження. Але були й інші відповіді: в зошиті з математики вчителька написала добрі слова, коли малюю, пишу, читаю. Мої друзі, я щаслива, що маю усе! Коли я у бабусі.

І ось, нарешті, одна дівчинка написала: **“Щастя – це сім’я поряд, і вона любить мене”**. Як не дивно, не всі діти усвідомлюють, що саме в цьому і полягає щастя. **А чи розуміємо цю просту істину ми, дорослі?**

Здійснюючи **тільки контроль** за дитиною, перекладаючи обов’язки виховання на школу, **нехтуючи вихованням в сім’ї**, з часом ми помічаємо **суттєві проблеми у взаєморозумінні батьків, вчителів та дітей**.

За чотири роки неформального спілкування з учнями початкових класів різних шкіл Києва та області, я переконалася, що діти **чекають від батьків** спілкування, яке дозволяло б **поговорити про страх, про життєвий вибір, про певні моральні цінності** тощо.

Зустрічі з дітьми та отриманий досвід за чотири роки підштовхнули мене до написання публікацій про **осмислене читання в «Сімейному колі»**, Читаємо казки разом – щоб краще розуміти природу та людей навколо, які я розмістила на сторінках освітньої платформи **«Всеосвіта»**. 10 казок (далі буде) починаються і закінчуються словами Василя Сухомлинського: **«Одна з причин духовної порожнечі – відсутність справжнього читання, яке захоплює розум і серце, викликає роздуми про навколишній світ і про самого себе, примушує вдивлятися, вдумуватися в складності людської душі, думати про свою долю, про майбутнє»** [1, 234].

Читання не стомлює одноманітністю, тому що казки охоплюють **різні сторони нашого життя**, тобто за змістом вони

поділяються на екологічні, морально-етичні, соціально-відповідальні. Казки **спонукають** дитину не тільки до роздумів, а і до **самостійних дій та прийняття певних рішень**.

Вміння сприймати текст й **усвідомлювати прочитане формується поступово**. «**Читання – це віконце в світ**, найважливіший інструмент навчання, воно має бути вільним, швидким – лише тоді цей інструмент буде готовий до дії» (В. Сухомлинський) [2, 204]. Не можна **виділити чіткий алгоритм** дій з формування читацьких умінь. Але можна **виділити певні умови**, створення яких здатне спонукати і стимулювати до того, щоб дитина уміла **«думати читаючи і читати думаючи»** (Василь Сухомлинський) [1, 358].

Щоб діти **включилися** в процес мислення, необхідно створити **творчу атмосферу**, дозволити дітям **вільно розмірковувати**, робити припущення. Діти повинні відчувати, що їхні думки **важливі**. За створенням **ігрових форм** навчання **варто пам'ятати**, що: «**Мислення – найскладніша праця**» (В. Сухомлинський) [3, 358] та «**Діти мусять навчитися вчитися**» (В. Сухомлинський) [2, 186].

Письмо та малювання – найефективніші засоби **навчання мисленню**. На **письмі** та в **малюванні процес мислення стає видимим і, отже, доступним**. «**Дружба з малюками – дуже важлива сторона виховання моральної самосвідомості**» (В. Сухомлинський) [1, 238].

Готуючись до публікацій про сімейні читання, я ставила собі **запитання** і шукала **відповіді** на них у творах Василя Сухомлинського.

1. Чому запитання ЧОМУ – таке важливе?

«Виховуючи учнів початкової школи, я вчив їх **бачити** в звичайному **незвичайне**, шукати й відкривати причинно-наслідкові зв'язки, **відповідаючи** на запитання **чому?»** (В. Сухомлинський) [3, 472].

2. Чому я обрала для читання казку?

• «**Чому казка розвиває мову і мислення краще за будь-який інший спосіб? Тому, що казкові образи яскраво емоційно**

забарвлені. Слово казки живе в дитячій свідомості». В. Сухомлинський [2, 84].

• «Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем»

(В. Сухомлинський) [2, 303].

3. Чому я раджу і батькам, і дітям писати казки?

«Творення казки – найщасливіші хвилини свого духовного спілкування з дітьми, а для них – незрівнянна радість мислення» (В. Сухомлинський) [4, 510].

4. Чому читаю саме казки Наталки Малини?

«Розповіді мають бути яскравими, образними, невеликими. Не можна нагромаджувати безліч фактів, давати дітям масу вражень – чутливість до розповідей притупляється, і дитину нічим вже не зацікавиш» (В. Сухомлинський) [2, 92-93].

5. Чому повторення допоможе дитині усвідомити, поглибити, узагальнити і систематизувати прочитане?

«Треба вчити дітей віддалятися від матеріалу – не помічати деталей і придивлятися до головного. Чим значніше коло знань, які чіпляються з повторюваним на уроці (а потім і вдома) матеріалом, глибше його засвоєння» (В. Сухомлинський) [3, 468].

6. Чому для дитини так важливе спостереження?

«У початкових класах спостереження необхідні дитині, як сонце, повітря й волога необхідні рослині. Тут спостереження – найважливіше джерело енергії розуму» (В. Сухомлинський) [3, 472].

Для зручності пошуку афоризмів підготувала у Ворді збірку з Вибраних творів в 5 т. Звісно, що це краплина в морі, але якщо комусь збірка може стати у нагоді, то ось мій e-mail: tanzav1956@gmail.com.

На мій погляд, готуючи доповідь, достатньо підготувати тези з афоризмів Василя Сухомлинського. Тому що все, про що пише Василь Сухомлинський – актуально, зрозуміло, змістовно, глибоко вражає, корисно і батькам, і вчителям. До

творів Василя Сухомлинського **варто повертатися** на різних етапах свого життя, що саме відбулося і у моєму житті. Готуючись до нових читань, я завжди знаходжу щось **важливе, цікаве у творах Василя Сухомлинського і всім цього бажаю.**

Хочу зазначити, що мої публікації «Осмілене читання в «Сімейному колі»» розміщені на освітній платформі «Всеосвіта». Їх можна знайти за прізвиськом **Тетяна Завойська** або URL: **Презентація #1.** Осмілене читання в «Сімейному колі»: казка «Визволення лісу»: <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-1-osmislenogo-citanna-v-simejnomu-koli-simejni-citanna-kazkavizvolenna-lisu-323640.html>.

В Презентації#1 є посилання на **всі наступні читання.**

Приємний і важливий для мене **відгук до Презентація #7** від **Загребельної Лесі Дмитрівни:** *Дякую за цікаві казки екологічного спрямування! Радію, що є педагоги які використовують ідеї Василя Сухомлинського. Хочеться відповісти пані Лесі: Радію разом з Вами і, безумовно, дякую.*

Безмежно вдячна пані Ользі Сухомлинській за книгу В. Сухомлинського «Серце віддаю дітям», яку пані Ольга подарувала мені за ще один мій проект – фотовиставку «Вільні змалку». 30 світлин дітей і батьків на Майдані. Історія одного протистояння.

*На останок: **Що таке щастя?** «Дорожи щастям буття. Його може **осягнути тільки людина,** воно доступне тільки людям. **Перед кожною людиною – безмежний океан цього щастя.** Але як ніхто не думає про повітря, коли його вволю, так мало хто **замислюється і про щастя буття.** Це, образно кажучи, вітер, що надимає вітрила **самовиховання** ; без цього свіжого вітру людина **спиняється в своєму розвитку,** не бачить життєвої мети» (В. Сухомлинський) [3, 221].*

Додатково: Казки для осміленого читання в «Сімейному колі» отримали **схвальні відгуки вчителів і дітей** та увійшли до збірки «Казки і думки: Читаємо казки для розуміння себе і розвитку мислення» з **моїми практичними матеріалами.** **Методичне** опрацювання казок здійснила доктор педагогічних

наук, **О. Пометун**, авторка посібників з критичного мислення. **Дуже пишаюся співпрацею з пані Оленою Пометун.**

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т.: Радянська школа, 1977 . Т.5.
2. В. Сухомлинський. Серце віддаю дітям: «Акта», 2012
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т.: Радянська школа, 1977 . Т.2.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т.: Радянська школа, 1977 . Т.1.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т.: Радянська школа, 1977 . Т.2. с.358.

Кизименко О. М.

заступник директора з НВР

Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 142

Харківської міської ради Харківської області.

СПАДЩИНА В. СУХОМЛИНСЬКОГО В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТИ ПЕДАГОГІВ

Самоосвіта педагогів – важлива складова професійної діяльності, показник педагогічної компетентності, який виявляється в прагненні до зростання, розвитку особистості. Велика заслуга розроблення саморозвитку вчителя належить видатному педагогу В. О. Сухомлинському. Спадщина педагога-новатора – невичерпне джерело педагогічної мудрості. Доробок В. О. Сухомлинського нині, коли ставляться високі вимоги до підготовки вчительських кадрів, особливо актуальний. Педагог-гуманіст підкреслював: «Найкраща освіта – це самоосвіта» [1, с. 265].

Головними характеристиками професійного самовдосконалення викладача В. О. Сухомлинський вважав:

– рівень та якість організації самоосвіти (усвідомлення вчителем потреби безперервної самоосвіти та її здійснення, змісту та якості роботи над фаховою, методичною, психолого-педагогічною літературою);

– методичну роботу (дидактико-методичне забезпечення викладання фахової дисципліни, оволодіння ефективними методами викладання, наявність власних методичних розробок, застосування ефективних методів та прийомів навчання учнів);

– вивчення передового педагогічного досвіду (обізнаність педагога з передовим педагогічним досвідом, критичне ставлення до нього, творче впровадження);

– використання досягнень науки (обізнаність викладача з досягненнями психолого-педагогічної науки та їхнє використання у практичній діяльності);

– експериментально-дослідна робота педагога (участь в експериментальній роботі, що проводять науковці, власні дослідження).

Суть самоосвіти педагога, за В. О. Сухомлинським, – «самостійне оволодіння теоретичним матеріалом та практичними вміннями» [2, с. 560], особисті зусилля педагога, «спрямовані на підвищення власної культури праці і в першу чергу культури мислення» [2, с. 524]; «не механічне поповнення знань» [1, с. 285], а перетворення наукової істини у живий досвід творчої праці.

Основною метою самоосвітньої діяльності видатний педагог вважав:

– підвищення ідейно-теоретичного рівня вчителя;
– поглиблення знань у галузі профільних предметів;
– оволодіння досягненнями педагогічної науки і практики, психології та конкретної методики;

– підвищення загальної культури викладача, тобто озброєння педагога всебічними знаннями для поліпшення творчої професійної діяльності.

В. О. Сухомлинський розглядав самоосвіту викладача як складну діяльність, наголошував, що слід ураховувати основні її

структурні компоненти, а саме потреби, мотиви, самопізнання, самоаналіз, самооцінку, зацікавленість, способи досягнення мети, результат. Василь Олександрович був переконаний, що джерелом та рушійною силою самоосвітньої діяльності викладача є потреба у знаннях. Він зробив висновок, що самоосвітня діяльність педагога має починатися із самопізнання – складного процесу визначення вчителем своїх здібностей і можливостей. Педагог розглядав самоосвітню діяльність вчителя як різновид професійної діяльності, що має спиратися на певні науково-педагогічні принципи, які дають змогу чітко спланувати та проводити свою роботу: принцип орієнтації на професійне самовдосконалення, принцип органічної єдності професійного самовдосконалення викладача з практикою організації його навчально-виховної роботи, принцип цілеспрямованості професійного самовдосконалення. Крім цих принципів, В.О. Сухомлинський застосовував принципи систематичності, послідовності, наступності, зв'язку теорії з практикою. Принцип орієнтації на професійне самовдосконалення, на думку Василя Олександровича, має ґрунтуватися на розширенні вчителем кола своїх пізнавальних завдань, використанні додаткового теоретичного та практичного матеріалу, попередньої підготовки, вміння працювати самостійно.

В. О. Сухомлинський наголошував, що набуття професійної та особистісної досконалості триває протягом усієї педагогічної діяльності. Йдеться про орієнтацію на «освіту впродовж життя», на професійне самовдосконалення, де вчитель спроможний бути суб'єктом організації власної повноцінної життєдіяльності. Важливим педагогічним принципом Сухомлинський вважав принцип зв'язку набутих знань із практикою. Він полягає в тому, що всі знання педагога й ті, яких він набуває, повинні у відповідних формах використовуватися в його практичній діяльності. Успішність відтворення вчителем знань залежить від того, наскільки він активно й цілеспрямовано працює над собою. «Учитель готується до хорошого уроку все життя... щоб

відкрити перед учнями іскорку знань, учителям треба увібрати море світла...» [2, с. 488].

Зараз проблема самоосвіти педагогів стала особливо актуальною. Пропонується великий спектр послуг отримання різноманітної інформації: підвищення кваліфікації в різних закладах, конференції, семінари, тренінги, лекції, вебінари, воркшопи, наукова література. Вчитель постійно здобуває знання з різних джерел, використовує здобуту інформацію у своїй професійній діяльності. Педагог повинен мати список власних результатів та досягнень, які сприяють особистісному і професійному зростанню. Він має контролювати свої дії й систематично їх оцінювати. Самоусвідомлення дій, процесів є одним з етапів контролю над самим собою, щоб досягти конкретних цілей. Результати самоосвіти та власного збагачення можуть бути такими: написання статей з відкриттями певних педагогічних процесів; написання статей на наукові теми; відкриті виступи перед вчительською спільнотою на методичних об'єднаннях, проведення тренінгів, семінарів, конференцій, відкритих занять; створення власних педагогічних розробок.

Великого значення В. О. Сухомлинський надавав самоаналізу в самоосвітній діяльності вчителя. Вчитель, оцінюючи рівень власних знань і вмінь, має так організувати свою діяльність, щоб знаходити час для систематичного удосконалення. Школа сьогодення вимагає від педагога глибокого знання свого предмета, педагогічної етики, педагогічної творчості, науково-дослідної роботи разом з вихованцями, тому самоосвіта залишається важливою для сучасного вчителя. Самоосвіта педагога – ефективний засіб забезпечення якості освіти, їй має бути відведене належне місце у формуванні педагогічної компетентності вчителя. Погляди В. О. Сухомлинського на досліджувану проблему не втратили своєї актуальності, про що свідчить постійне звернення педагогів до його спадщини як до невичерпного джерела педагогічної мудрості.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибр. тв.: в 5 т. Київ: Рад. шк., 1977. Т. 3. С. 283–582.
2. Сухомлинський В. О. Сто порад вчителю. Вибр. тв.: в 5 т. Київ: Рад. шк., 1976. Т. 2. С. 419–654.

Литвин А.

директор Олександрійського педагогічного коледжу імені В. О. Сухомлинського, м. Олександрія
Максімова Л.

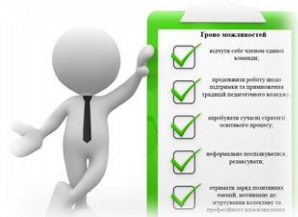
завідувач навчально-виробничої практики Олександрійського педагогічного коледжу імені В. О. Сухомлинського, м. Олександрія

Бикова О.

голова циклової комісії викладачів психолого-педагогічних дисциплін та методик навчання Олександрійського педагогічного коледжу імені В. О. Сухомлинського, м. Олександрія

БРИФІНГ З ЕЛЕМЕНТАМИ ТРЕНІНГОВИХ ВПРАВ «СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ЕФЕКТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ОСНОВІ ПОРАД В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО»

Захід спрямовано на пропаганду ідей В. О. Сухомлинського, він ілюструє можливість їх використання у сучасному освітньому просторі.

Інформація 1.

Реалії сьогодення спонукають до змін в освітньому просторі нашої країни. 2018 рік оголошено роком В. О. Сухомлинського і він стартував

роком упровадження концептуальних засад Нової української школи.

Життя великого педагога, його серце було віддане дітям. В ім'я щасливого дитинства, в ім'я процвітання України Василем Олександровичем було створено школу, яка вирізнялася особливою аурую, цілеспрямованістю, повагою до дитини. Ця школа несла світло та радість дитячого буття. Вона прославила селище Павлиш у багатьох країнах світу. Нова українська школа повинна також стати школою радості для кожної дитини, врахувавши її унікальність і самобутність.

Комфортне освітнє середовище стимулює до співпраці, розкриття інтелектуальних можливостей, формування людини з чіткою системою особистісних і загальнолюдських цінностей. Звичайно, що сучасні меблі, технічні засоби, культурні надбання, індивідуальний простір, сім навчальних зон класної кімнати важливі для комфортних умов розвитку і становлення дитини, проте досягти якості освітнього процесу можливо лише за умови партнерської взаємодії всіх його учасників.

Хто ж вони, члени шкільної команди? Яка їх роль у створенні ефективного навчального середовища?

Вправа «Створи шкільну команду»

Робота з аудиторією: «Хто є членом шкільної команди?»

(керівництво закладом, методична служба, вчитель, батьки, діти, представники, громадськості, соціальний працівник, психолог, асистент)

Створення колажу.

Вправа «Інтелектуальна розминка»

Від чого залежить успіх команди?

(єдність мети, принципів, повага до кожного, згуртованість, рух уперед)

Вправа «Образ - зміст»

1 група «Правила співпраці»

Образ – колесо фортуни, чинники руху.

2 група «Якості вчителя»

Образ – бджілка, яка носить мед у діжку.

3 група «Особливості сучасних дітей»

Образ – квітка, лійка.

Інформація 2.

Виховання як один із напрямів роботи команди

Виховання – одна із найважливіших складових нашого буття. Виховання – це створення майбутнього.

В. О. Сухомлинський наголошував на тому, що виховання підростаючого покоління повинно бути активною діяльністю, у процесі якої створюються цінності [Т.1, с.73]. Наша система виховання виходить з того, що людина неповторна, що в ній треба відкрити ту живинку, яка створює її індивідуальне обличчя, яка виводить у світ творчої праці [Т.1, с.89].

У Концепції НУШ зазначено, що потужну державу та конкурентоздатну економіку забезпечить згуртована спільнота творчих людей.

Нова українська школа працює на особистісно-орієнтованих моделях освіти, наближаючи навчання і виховання кожної дитини до її сутності, конкретних здібностей, майбутньої життєвої траєкторії. Важливо навчити загальнолюдським цінностям, поважати права людини. Виховання не повинно зводитись до окремих «занять з моралі».

І Василь Сухомлинський, і засади НУШ наголошують на формуванні особистості через наскрізний досвід, повагу до мови, культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повагу до закону, солідарність, відповідальність за себе, країну, людство, плекання української ідентичності.

Що ж є критерієм визначення якості роботи команди, того середовища, яке вона створила?

Головним критерієм визначення комфортності середовища, роботи команди є щасливе життя дитини.

Саме на це нас орієнтують гуманістичні положення Василя Олександровича, концептуальні засади НУШ.

В. О. Сухомлинський наголошував, що ідея всебічно розвиненої особистості виникла у глибоку давнину як абстрактне уявлення про щастя. Прагнення до щастя було реальною силою, вимогою людей [Т.1].

«Кожна людина вже в роки дитинства й особливо в отрочтві й ранній юності повинна досягнути щастя повноти свого духовного життя, радості праці, творчості» [Т.І, с. 73].

Дати людині радість улюбленої праці – це означає знайти серед багатьох життєвих доріг ту, на якій найяскравіше розкриваються індивідуальні творчі сили особистості [Т.1].

Як відомо, навчання – це складна, багатогранна праця учня. Вона потребує фізичних зусиль, морального напруження. В

умовах сьогодення школа повинна допомогти дитині, підтримати її, забезпечуючи всебічний розвиток, стимулюючи до розкриття потенційних можливостей. З означеного слідує, що навчальне середовище повинно бути кроком до щастя дитини.

А в чому ж сутність щасливого життя?

Воно ґрунтується на мріях і їх реалізації.

Вправа «Мозаїка щастя»

Створимо будинок щастя, який буде поєднувати:

1 група – мрії дітей (дах);

2 група – мрії батьків (фундамент);

3 група – мрії педагогів (стіни).

Вправа-дискусія «Коли реалізуються мрії?»

Отже, наступним кроком є формування ціннісного ставлення і судження, які слугують базою для щасливого особистісного життя, успішної взаємодії.

Вправа «Асоціативний куц»

Новий час, нові діти, нові технології. А моральність, радість життя, загальнолюдські цінності актуальні завжди.

Як підтверджують десятиліття і світовий освітній досвід, спадщина В. Сухомлинського також актуальна та буде актуальною ще не одне десятиріччя.

- Що для Вас є спадщина видатного педагога?

- тайна;

- краса життя;

- любов до дітей;

- обов'язок;

- виклик поколінням;

- мрія;

- успіх;

- шанс змін; удача;

- цінність ідей...

Вправа «Алгоритм професійної реалізації»

- У чому її секрет?

Від секрету спадщини В. О. Сухомлинського через

призму вимог НУШ до майбутнього України:

1. Пізнати її, розгадати секрет.
2. Валідно використати.
5. Створити ефективне шкільне середовище. Успішний учитель.

6. Гідне майбутнє.

Вправа «Метелики як символ щастя»

Запишіть ваші мрії. Нехай вони будуть озвучені та реалізовані на благо кожного з нас, на благо дітей, на благо України.

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>.
2. В. О. Сухомлинський. Вибрані твори в п'яти томах. Київ: Видавництво «Радянська школа», 1978. Т.1. 654 с.

Лящук Л. С.

вчитель початкових класів

Броварської загальноосвітньої школа I-III ступенів № 2

імені В. О. Сухомлинського.

м. Бровари

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Продовжуючи себе у своїх вихованцях,
ми творимо не тільки людину, ми творимо самий час.
Дух часу, взаємовідносини між людьми –
усе це залежить від того,
які ми з вами, від того, яка школа,
що їй народ довіряє своє майбутнє.

Василь Сухомлинський

Наш час – це час змін. Виклики часу призвели до змін у освіті. Українська освіта не відповідала сучасним запитам з боку

особистості та суспільства, потребам економіки, світовим тенденціям. Вона потребувала змін давно, адже працювала за стандартами минулого століття: навчала діяти тільки за алгоритмом, по наперед заданій схемі, що робила її випускників непристосованими до життя у високотехнологічному мінливому світі.

Ці та інші проблеми стали поштовхом до реформування освіти в Україні.

У концепції «Нової української школи» зазначено, що школа має бути в авангарді суспільних змін, а випускник нової української школи – це цілісна особистість, усебічно розвинена, здатна до критичного мислення; патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення; поважає гідність і права людини; інноватор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя [1. с.6] .

Мета освітньої реформи зводиться до одного: у школі людина має отримувати якісні знання, які дозволяють їй бути реалізованою і щасливою в майбутньому.

«Місія Нової школи – допомогти розкрити й розвинути унікальні здібності, таланти та можливості на основі засад, на яких ґрунтується організація освітнього процесу, а саме – створення середовища навчання, розвитку, виховання учнів, що забезпечує їх активність, прагнення до успіху. позитивне ставлення до світу природи і людей» [1. с.14] .

Реформа передбачає наявність дев'яти ключових компонентів, серед яких важливою складовою визначено і «сучасне освітнє середовище – місце, де зустрічаються та взаємодіють учні й учителі, гості школи та батьки, де відбуваються уроки, цікаві зустрічі, свята, лекції та семінари, діють відкриті лабораторії та майстерні у різних галузях науки, мистецтва та технологій» [4, с.161].

Формування особливого освітнього середовища дасть змогу здійснити гуманізацію освіти, гарантувати дотримання прав

людини, задовольнити індивідуальні потреби суб'єктів освітнього процесу. Тому освітяни повинні створити таке середовище, яке сприятиме творчому розвитку, мотивуватиме учнів до навчання .

У зв'язку з цим набувають актуальності дослідження педагогічних ідей видатних педагогів минулого щодо створення сприятливого освітнього середовища.

Вивченням освітнього середовища закладу середньої освіти займалися як вітчизняні (В. Сухомлинський, І. Бех, О. Сухомлинська, та ін.) так і зарубіжні (Р. Харе, Р. Діллон, М. Монтесоррі та ін.) педагоги.

Вітчизняні та зарубіжні науковці й практики трактують освітнє середовище «як частину життєвого, соціального середовища людини, яка виявляється у сукупності усіх освітніх факторів, що безпосередньо та опосередковано впливають на особистість у процесах навчання, виховання та розвитку; є певним виховним простором, у якому відбувається розвиток особистості» [4, с.161] .

За глибоким переконанням В. О. Сухомлинського, освітнє середовище закладу освіти відіграє вирішальну роль у формування особистості.

Василь Олександрович Сухомлинський був одним з перших вітчизняних педагогів, хто почав будувати педагогічну систему, створюючи сприятливе освітньо-виховне середовище, адже, на думку педагога, виховують «не лише людські стосунки, не лише приклад і слово старших, не тільки традиції, що дбайливо зберігаються в колективі, а й речі – матеріальні й духовні цінності. Виховання середовищем, обстановкою, створеною самими учнями, речами, що збагачують духовне життя колективу, – це, на наш погляд, одна з найтонших сфер педагогічного процесу» [3, с. 89].

На думку Василя Олександровича, освітнє середовище закладу освіти необхідно будуватися на принципах гуманізму, демократизму, народності, історизму, природовідповідності, зв'язку навчання з життям.

Однією з основних функцій освітнього середовища закладу освіти він вважав забезпечення потреб дітей у спілкуванні, активності, пізнанні оточуючого світу, розумінні, повазі, визнанні й самореалізації.

Нова українська школа звертається до спадщини видатного педагога. У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що здобувач освіти: «відкриває світ природи, набуває досвіду її дослідження, шукає відповіді на запитання, спостерігає за навколишнім світом, експериментує та створює навчальні моделі, виявляє допитливість та отримує радість від пізнання природи; опрацьовує та систематизує інформацію природничого змісту, отриману з доступних джерел, та представляє її у різних формах; усвідомлює розмаїття природи, взаємозв'язки її об'єктів та явищ, пояснює роль природничих наук і техніки в житті людини, відповідально поводить у навколишньому світі; критично оцінює факти, поєднує новий досвід із набутим раніше і творчо його використовує для розв'язування проблем...»

Ідеї Василя Олександровича щодо організації освітнього простору, облаштування класних кімнат є актуальними у контексті розбудови Нової української школи. Нова школа має стати простором розвитку, простором навчання, спілкування, взаємодії, спільної діяльності учнів, вчителів та батьків.

Провідна роль у створенні освітнього середовища належить педагогові. Учителі початкової школи – активні учасники освітнього процесу, наставники, що вміло організують і реалізують оптимальні умови навчання, розвивають творче і критичне мислення, включають ігрову діяльність, створюють конкретні ситуації для застосування знань і вмінь учнів, здійснюють формувальне оцінювання навчальних досягнень.

Педагоги нашого закладу освіти з перших днів перебування дитини в школі створюють навчальні осередки в класних кімнатах. Вона стає простором для творчої самореалізації дитини. Діти мають можливість безпечно переміщуватися у класній кімнаті, мають доступ до навчальних матеріалів. Учителі перетворюють клас на місце для творчості, для забезпечення

дослідницької діяльності дітей, для формування самостійності, організації роботи дітей в парах, у малих групах, а також індивідуально, а ще для розвитку позитивної самооцінки дітей.

Здобувачі освіти навчаються в середовищі, де забезпечуються їхні потреби, де вони мають можливість отримувати нові знання, розвивати та удосконалювати наявні практичні навички, робити власний вибір, зміцнювати своє позитивне ставлення до інших. Створюються умови і для задоволення природної потреби дитини в русі, зміні обстановки – для цього використовують килимки, пуфи, крісла.

Вчителі початкових класів нашої школи творчо впроваджують в освітній процес педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського. Педагоги залучають дітей до участі в організації освітнього середовища класу. Це допомагає формувати у них почуття відповідальності за порядок у класній кімнаті. Вони заохочують дітей приймати рішення щодо того, де розмістити навчальні матеріали, як оформити клас, визначають відповідальних за ту чи іншу роботу. Діти допомагають розвішувати таблички з назвами навчальних центрів чи навчальних матеріалів, складати розклад робіт, правила класу, робити календарі днів народжень, займатись оформленням вікон, дверей.

У своїй роботі вчителі використовують найрізноманітніші форми та методи викладання, засновані на співпраці: навчальні ігри, уроки мислення серед природи, екскурсії, експерименти, групові проекти(соціальні, дослідницькі), моделювання життєвих ситуацій тощо.

Ключове завдання кожного педагога – дати змогу учням засвоїти необхідний матеріал за допомогою діяльнісного підходу, тобто школярі замість сидіння за партами і слухання вчителя, активно вивчають навколишній світ, здобувають, накопичують, узагальнюють нові знання. Головне для вчителя – дати дітям відчути радість відкриття нового знання, пізнати себе і навколишній світ.

У нашому закладі батьки – активні учасники освітнього процесу. Вони залучаються до проведення виховних заходів, авторських уроків, навчальних проєктів, спортивних змагань, квестів.

Тісна співпраця допомагає розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними, рівноправними й зацікавленими учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Освітнє середовище у початкових класах, де відбувається навчальна діяльність молодших школярів, має бути безпечним місцем, де діти відчуватимуть себе захищеними. Воно повинно бути покликане формувати в дитини особистісне емоційне ставлення до себе, до природи й навколишнього світу, дарувати їй радість пізнання, «відкриття світу», єднання із навколишнім середовищем, спрямоване на забезпечення формування творчої особистості учня.

Створення безпечного освітнього середовища, розвиток творчих здібностей, створення ситуації успіху, забезпечення можливості робити власний вибір, ухвалювати самостійні рішення, формування життєво необхідних компетентностей – пріоритетні напрями роботи нашого закладу освіти.

Реформа освітньої галузі, яка розпочата в Україні, змушує нас, освітян, шукати нові, більш ефективні форми й методи навчання і виховання, систематично працювати над удосконаленням педагогічної майстерності. Тому і намагаємося створити освітнє середовище відповідно до нових вимог, а це можливо лише за умови підвищення власного професійного рівня.

Школа має бути тим місцем, де дитина повинна відчувати щастя повноти свого духовного життя, радість праці й творчості.

Список використаних джерел

1. Концепція НУШ

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>

2. Державний стандарт початкової освіти:

<https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>

3. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа. Вибрані твори: в 5 т. К.: Рад. школи, 1977. Т. 4. С. 7–390.

4. Гільберг Т. М. Навчально-методичний посібник. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу /Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ніна Павич. Київ: Генеза, 2019. 256с.

Юстенюк О. С.

*вчитель початкових класів
117 гімназії імені Лесі Українки
м. Київ*

ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Одним з найвидатніших педагогів України й далеко за її межами є Василь Олександрович Сухомлинський. Його ім'я ми ототожнюємо з такими словосполученнями, як: любов до дитини, віра в неї, розуміння дитячої душі тощо.

За своє життя В. О. Сухомлинський написав не лише більше, ніж 1500 оповідань та казок для дітей, але й створив цілу філософію розуміння дитячого світу. Влучною є точка зору О. В. Сухомлинської, яка зазначає, що нині філософія для дітей – це жива і затребувана педагогіка і практика, яка включає школи й дошкільні заклади, учених-дослідників і вчителів. Вона спрямована на формування рефлексивного, творчого і критичного мислення, усвідомленого прийняття моральних

правил і норм, взірців духовної культури, вміння слухати і чути іншого [2, с. 7].

В. О. Сухомлинський зумів наповнити сторінки своїх творів не лише художніми персонажами, але важливими морально-етичними проблемами. Його персонажі – журавлиний ключ у небі, сонячний зайчик на галявині, жайворонки, жолуді, квіти, маленьке цуценятко і звичайнісінькі діти, їхні батьки, бабусі, дідусі. В. О. Сухомлинський, знайомлячи нас з тим чи іншим героєм свого оповідання, веде бесіду на морально-етичну тему, що охоплює увесь процес життєдіяльності дитини й спрямована на цілісне образно-емоційне сприйняття світу зростаючою особистістю. Варто зазначити, що чільне місце в творчості письменника займає природа, яка оживає на сторінках його творів, торкаючись струн дитячої душі.

Незважаючи на те, що сучасний світ змінюється дуже швидко: відбувається переосмислення освітніх ідей, з'являються нові гаджети, комп'ютерні ігри, які захоплюють дитину й перевертають її світосприйняття, однак духовні цінності В. О. Сухомлинського залишаються актуальними для сучасного маленького читача. Л. Жадан зазначає, що різноаспектна творчість Василя Сухомлинського суголосна з сучасними тенденціями в освіті та вихованні молоді. Її осмислення та творче впровадження – це одна з цеглин педагогіки нового століття. Його педагогічне кредо – самовіддана і безумовна материнська любов до дітей. Він показував їм красу і велич моральної поведінки: чесності, відповідальності, працелюбності [1, с.28]. Саме тому творчість В. О. Сухомлинського є невід'ємною частиною на уроках в початковій школі. Оскільки початкова школа є одним з основних аспектів формування характеру дитини, її світосприйняття, самоаналізу.

Творчість В. О. Сухомлинського вивчається всі чотири роки в початковій школі. У першому класі учні вчать читати, потім вже починають аналізувати, висловлювати своє ставлення до персонажів. У другому класі учні вивчають оповідання, наприклад, «Прилетіли жайворонки», «Яблуко в осінньому

саду», «Яке щастя?». Ці оповідання вчать дітей висловлювати свою думку, давати оцінку вчинкам героїв. Для третього і четвертого класу підбрано оповідання, які складніші за своєю проблематикою. Доказом цієї думки можуть слугувати такі твори: «Народження егоїста», «Мама не любить смажених грибів», «Лялька під дощем». Ці оповідання змушують учнів замислитися вже над вчинками героїв, чому герой вчинив так і які наслідки це буде мати для оточуючих.

Тобто, казки й оповідання В. О. Сухомлинського розвивають в учнів цілісне, емоційно-чуттєве сприйняття світу, збагачують їх духовний світ, вчать бути чесним і вірним самому собі.

Список використаних джерел

1. Жадан Л. Сторінками творів мудрого вчителя В. Сухомлинського. Українська мова і література в школах України. №10. 2018 . 28 – 31.

2. Я розповім вам казку... Філософія для дітей / Василь Сухомлинський; уклад. Сухомлинський О. В. Х.: ВД «ШКОЛА» 2016. 576 с.

Ющенко В. В.

*голова методичного об'єднання викладачів філологічних
дисциплін Чернігівської області,
викладач методист,
викладач української мови та літератури
Коледжу транспорту та комп'ютерних технологій
Чернігівського національного технологічного університету*

Попружна О. В.

*старший викладач, викладач української мови та
літератури Коледжу транспорту та комп'ютерних технологій
Чернігівського національного технологічного університету.*

ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩІ ВМІННЯ ВИКЛАДАЧА У СВІТОГЛЯДІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Одна із ключових вимог від системи вищої освіти України – підготувати фахівців, які поєднують кращі професійні якості з високими моральними цінностями. Такий підхід передбачає особливу увагу до культури й професійної етики педагога, які тісно пов'язані із загальною мораллю.

Мета дослідження: виявити залежність успішного навчання студентів від професійної та мовленнєвої культури викладача в контексті ідей В. Сухомлинського.

Думка В. Сухомлинського, що «...мовлення вчителя є показником його педагогічної культури, засобом самовираження і самоутвердження особистості» [4, с. 11] є актуальною й нині та розглядається багатьма сучасними педагогами, зокрема, С. Смірноюю, Т. Осиповою, Н. Пихтіною, О. Сербенською та ін.

У статті «Слово про слово» Василь Сухомлинський розмірковував: «Недавно в одному підручнику з педагогіки я прочитав буквально таке: слово вчителя відіграє другорядну роль серед методів впливу на дитину, на першому місці стоїть активна діяльність, праця. Тож не дивно, що в останні роки серед учителів поширилась думка, що «словесне виховання» дає малий результат...

Звичайно, у формуванні духовного обличчя людини велику роль відіграють поведінка, взаємини в колективі, конкретна праця на благо народу. Але ж і поведінка, і взаємини, і праця – все це залежить від складних процесів, що відбуваються в душі, найважливішим засобом впливу на яку є слово. В руках вихователя слово – такий же могутній засіб, як музичний інструмент в руках музиканта, як фарби в руках живописця, як різець і мармур в руках скульптора. Як без скрипки немає музики, без фарби і пензля – живопису, без мармуру й різця – скульптури, так без живого, трепетного, хвилюючого слова немає школи, педагогіки. Слово – це ніби той місток, через який наука виховання переходить у мистецтво, майстерність» [4, с. 160]. Звідси – високі вимоги до мови та культури педагога.

Серед професійно значущих умінь і навичок педагога особливу увагу Василь Олександрович приділяв мовленнєвій культурі. «Мовна культура людини, – зазначав учений, – це дзеркало її духовної культури» [5, с.279]. Безумовно, показовим у формуванні студента як особистості є приклад викладача, зокрема й у ставленні до мови. Важлива роль у цьому належить не лише філологам (хоча їм передусім), а й іншим педагогам. Викладання загальноосвітніх, гуманітарних, фахових дисциплін українською мовою та послуговування нею у позааудиторному спілкуванні має позитивний вплив на мовну свідомість студентів. Викладач, який демонструє не лише високу культуру професійного мовлення, а й значний словниковий запас, уміння образно, навіть поетично висловлюватися, є взірцем для студентів. Студент, наслідуючи викладача, переймає його знання, уміння, манери тощо.

У Коледжі транспорту та комп'ютерних технологій Чернігівського національного технологічного університету про творчу співпрацю студентів і викладачів свідчать мовні відеорепортажі «Розмовляйте українською правильно» та проєкт «За чистоту мови рідного міста», розміщені на сайті навчального закладу. Незаперечним є той факт, що всі знання й уміння викладача передаються студентам лише завдяки живому й

безпосередньому спілкуванню з ними. Щоб виховати грамотних майбутніх спеціалістів, мовлення викладачів має бути для студентів зразком, а для цього потрібно дотримуватися мовних норм у спілкуванні й не бути байдужими до мовлення студентів. Інтелект, почуття, характер, мета та інтереси людини віддзеркалюються в тому, що і як вона говорить. Пріоритетними є інтелектуальні мовно-літературні ігри, які сприяють не тільки поглибленню знань, а й розвитку інтересу до української мови. Не менш важливими є мовні квести, конкурси знавців української мови, інформаційні години, рольові ігри.

Таким чином, виховуючи любов до української мови, формується ціннісне ставлення молоді до держави, культурних і духовних надбань народу, гордість за сучасне й історичне минуле країни та почуття патріотизму. Виховання любові до Батьківщини розглядається В. Сухомлинським у єдності з вихованням до рідного слова: «Школа стає справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній панують чотири культу: культ Батьківщини, культ людини, культ книжки й культ рідного слова» [3, с. 101]. Треба вміти навчити студентів уважно (інколи з олівцем) читати наукову, технічну, публіцистичну, художню літературу. Викладач зобов'язаний бути не тільки компетентним фахівцем з високою науковою та діловою кваліфікацією, виконавською дисципліною; не лише духовно багатою особистістю, що несе моральну відповідальність за освітню діяльність; викладач має бути водночас комунікабельною особистістю з високою культурою педагогічного мовлення, вмінням вести діалог, дискутувати, забезпечувати позитивний моральний та емоційний настрій у педагогічній взаємодії.

Список використаних джерел

1. Мамчур Л. Внесок В. Сухомлинського в теорію і практику навчання рідної мови. Дивослово. 1998. № 9. С. 63–64.
2. Сухомлинський В. О. Моральні заповіді дитинства і юності. К., 1966.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т. 3. 670 с.

4. Сухомлинський В. О. Слово про слово. Вибр. твори: в 5 т. Т. 5. К: Рад. шк., 1976 1977. С. 160–167.

5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибр. твори: в 5 т. Т. 3. К: Рад. шк., 1976. 1977 . С. 277–279.

Булан Т. М.

*здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 013 «Початкова освіта»,
педагогічний факультет
Рівненського державного гуманітарного університету*

В. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО РОЛЬ САМОВИХОВАННЯ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Одним із пріоритетних завдань виховання сучасного підростаючого покоління є формування особистості з високим рівнем готовності до самовиховання. Якщо дитина усвідомлює потребу у самовихованні ще в молодшому шкільному віці, то вона стає, як правило, постійним супутником впродовж усього її життя.

Ефективність освітнього процесу в початковій школі забезпечується єдністю зовнішніх виховних впливів і самовиховання як складових частин єдиного процесу формування особистості учня початкової школи. Це пояснюється тим, що ніяка зовнішня система дій, покликана забезпечити комплексність у вихованні особистості, не досягне поставленої мети, якщо не знайде у самої особистості підтримки, стимулювання і активізації її свідомості, почуттів, волі, опори і відповідних зусиль, спрямованих на самовиховання. Велику увагу проблемі самовиховання приділяв видатний український педагог В. О. Сухомлинський. Він неодноразово зазначав, що методи виховання повинні сприяти тому, аби людина подивилася на саму себе, прагнула пізнати свій внутрішній світ,

щоб усі сили її душі були спрямовані на те, щоб зробити себе кращою, досконалішою. Педагог-гуманіст стверджував, що самовиховання – це міцний фундамент виховання [4].

Вивчення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського показало, що найважливішим детермінантом виховання є самовиховання. Самовиховання вчений визначав як вищий етап освітнього процесу, що здійснюється в цілеспрямованій роботі людини над власним розвитком і самовдосконаленням. Справжнім вихованням, на його думку, є те, що спонукає школярів до самовиховання.

Досліджуючи процес самовиховання, педагог виділив найважливіші його складові компоненти: самопізнання, самооцінка, самоконтроль, воля, самоповага. Одним з найнеобхідніших психологічних компонентів процесу самовиховання Василь Олександрович вважав самопізнання. Завдяки пізнанню власного я людина розкриває свої позитивні й негативні якості, співвідносить свої дії і вчинки з реальними обставинами, з діями інших людей і, відповідно до цього, прогнозує самовдосконалення.

У формуванні вміння самооцінки, на думку вченого, вирішальну роль відіграє рівень домагань людини, тобто ставлення до самого себе, до своїх сил. Чим вищим є цей рівень, тим сильніше прагнення особистості до вдосконалення.

В. О. Сухомлинський стверджував, що здатність людини об'єктивно оцінювати хід розвитку власних сил і можливостей є своєрідним психічним підґрунтям для наступного, більш складного етапу самовиховання – самоконтролю. Вчений визначав самоконтроль як здатність особистості перевірити себе, порівнюючи свою свідомість і діяльність із загальноприйнятими критеріями поведінки. Надзвичайно велику увагу у формуванні цього вміння у школярів він надавав порівнянню чи зіставленню себе з іншими людьми, поведінка яких є своєрідним ідеалом. Зміст справжнього виховання, на його думку, полягає в тому, щоб навчити школяра бачити оточуючий світ, самого себе не тільки очима, а й душою.

Педагог відзначав, що у самовихованні дитячої волі вихователі повинні вміти правильно визначати ступінь вольового напруження для кожного учня у будь-якій його справі. Це не тільки дасть дітям змогу досягти поставленої мети, пережити радість успіху, а й розвивати впевненість, що їх сили й можливості дозволяють долати ще більші труднощі й перепони. Велику допомогу павлівським педагогам у вирішенні цього завдання надавали розроблені спеціальні заняття й вправи з учнями з питань культури волі. Воля починається з уміння здобувати перемоги, навіть маленькі, над собою. В. О. Сухомлинський радив школярам, як навчитися опановувати собою, виховувати самодисципліну: «Тобі не хочеться підніматися о сьомій годині, розгнівайся на себе, заведи будильник на шість, піднімися миттєво, як тільки почуєш дзвінок. Зроби зарядку, умийся, обітри тіло вологим рушником, піди в сад, полий квіти, подивися, як піднімається сонце, придивися, як пробуджується природа, потім сядь за книгу, почитай, потім малюй... Ти переконаєшся, як це радісно змушувати себе, опановувати собою, бути хазяїном своїх потягів. Нехай «не хочеться відступити» ти відчуєш себе хазяїном своєї волі...» [10].

Не менш важливим і необхідним компонентом самовиховання школярів великий український педагог вважав самоповагу, яка здатна об'єднати волю вихователя з волею вихованця. Аналізуючи власний досвід виховної роботи, вченому вдалося визначити необхідні умови утвердження дитячої самоповаги.

По-перше, кожен вихователь повинен стежити за стилем свого виховного впливу на школярів, щоб у взаєминах між ними панували доброта й спокій. По-друге, педагоги мають серйозно підходити до проблеми оцінювання результатів праці своїх учнів, щоб бажання вдосконалюватись не перетворилося для них в гонитву за оцінками. Вихованці Павлівської середньої школи завжди поважали себе, тому вони самі ставили до себе вимоги, які висувались вихователями. Виховна мета осмислюється й

приймається вихованцем у результаті систематичного цілеспрямованого впливу з боку педагогів. У процесі самовиховання школяр виступає як суб'єкт виховного процесу [10].

Василь Олександрович підкреслював, що цілеспрямованість, осмисленість і стійкість самовиховання залежать насамперед від суспільної спрямованості діяльності школяра, ідеалів, від вольових властивостей особистості, від тої значимості, що школяр надає колективу однолітків [4].

Стосовно самовиховання школярів колектив виконує дві основні функції: створює загальні передумови й умови для самостійного й стійкого процесу самовиховання й організує цей процес. Перша функція виражається в тім, що колектив формує в учнів позитивне відношення до соціально значимих видів діяльності, розвиває прагнення й бажання брати активну участь у колективній діяльності, стимулює самостійність, громадський обов'язок, ініціативність тощо. Друга функція виражається в безпосередній організації самовиховання: у формуванні самосвідомості учнів, у стимулюванні позитивної мотивації для роботи над собою, у наданні допомоги при плануванні й оцінці результатів своїх зусиль [10].

Індивідуальний розвиток учнів під впливом самовиховання позитивно впливає на колектив. Розмаїтість інтересів школярів, широта їхнього кругозору, високий рівень загальної культури створюють умови для виявлення різнобічних схильностей і можливостей членів колективу, що, у свою чергу, збагачує колективні відносини, впливає на розвиток і вдосконалювання колективу в цілому.

Провідним компонентом змісту самовиховання є формування вольових і моральних якостей. Основу морального самовиховання школярів становить елементарна моральна культура. Ознакою цієї культури є особисті моральні переконання, формування яких починалося із вчинків, звичок, насичених глибокими почуттями. А для того, щоб спонукати

вихованців до цієї духовної діяльності, педагогам необхідно пробудити в їхніх серцях захоплення красою морального ідеалу.

В. О. Сухомлинський стверджував, що вихованці молодшого шкільного віку є найчутливішою частиною шкільного колективу, сприйнятливою до виховання моральних почуттів з метою їх подальшого вдосконалення. У системі виховної роботи павлівських педагогів найбільш ефективними формами спонукання малюків до морального самовиховання були ігри, бесіди (етичні, громадянські), позакласне читання, уроки бачення краси (природи, музики, пісні), а також творення добра для людей.

Предметом посиленої уваги вченого було питання, як зробити працю сферою самовиховання молодших школярів. Вирішення цього завдання він пов'язував з умінням вихователів керувати емоційним станом дитини. Першим кроком павлівських дітей до трудового самовиховання було їх ознайомлення з світом праці, коли 5-6-річні малюки об'єднувались у групи дослідників. Під час навчання у початковій школі діти брали активну участь у роботі гуртків (технічних, сільськогосподарських). Першими помічниками і прикладом для наслідування в праці для них були вихователі. Відчуття краси трудового процесу, його матеріальних результатів робило працю для учнів початкової школи сферою самовиховання.

Трудове самовиховання В. О. Сухомлинський розглядав як тривалий процес пошуку людиною самої себе, пошуку тієї сфери власного вираження, в якій розквітають її здібності, таланти, покликання. Для школярів це можливе тільки тоді, коли в їхній праці відбувається злиття розумових сил і майстерності рук, свідомо постановка мети й подолання труднощів.

Поряд із трудовою діяльністю великі можливості для самовиховання школярів містить в собі розумова праця, навчання. Тому перед своїми колегами педагог ставив два завдання: по-перше, дати учням певний запас знань; по-друге, навчити постійно, надалі самостійно їх поповнювати, користуючись цінностями зі скарбниці людської культури.

Вирішення другого завдання в умовах школи вчений пов'язував з розвантаженням дітей шляхом запровадження режиму праці і відпочинку. Утворений таким чином вільний час вони будуть присвячувати заняттям, які відповідатимуть їх пізнавальним інтересам [9].

У тісному взаємозв'язку з інтелектуальною, моральною і трудовою В. О. Сухомлинський розглядав й фізичну сферу життєдіяльності людини. Вона була необхідною умовою духовного життя та інтелектуального багатства особистості. Тому процес самовиховання у сфері фізичної культури вчений розглядав як, по-перше, турботу людини про своє здоров'я і збереження життя, як найвищої цінності, по-друге, систему роботи, що забезпечує гармонію фізичного розвитку і духовного життя, багатогранної діяльності людини.

Поряд із самовихованням в моральній, трудовій, інтелектуальній сферах В. О. Сухомлинський велику увагу приділяв й організації фізичного самовдосконалення молодших школярів. В Павлиській середній школі вирішення цього завдання було побудовано на тісній взаємодії й взаєморозумінні з колективом батьків. Першою і найважливішою формою фізичного самовдосконалення для учнів молодших класів було прагнення свідомо дотримуватись режиму праці й відпочинку. Крім того, велику користь для зміцнення організму школярів приносило вміння вихователів організувати дозвілля дітей з використанням особливостей природи і тих явищ, що пов'язані із змінами пір року (зимові прогулянки в ліс, праця взимку, самодіяльний оздоровчий табір „Сад здоров'я”, ланка „сміливих і безстрашних”).

Таким чином, педагогічна наука й практика, відповідаючи на запити життя, шукають і знаходять шляхи вдосконалення виховання підростаючого покоління, одним із яких є вивчення педагогічної спадщини видатного українського педагога В. О. Сухомлинського. Успіх виховання залежить від того, наскільки педагогічно доцільно вчитель застосовує той чи інший засіб, метод або прийом впливу на учнів, наскільки цей засіб

включений у систему виховання цього класного колективу, наскільки застосовувані засоби й методи відповідають поставленим завданням і цілям виховання, наскільки виховання раціонально поєднується із самовихованням учнів молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Главацька О. Л. Основи самовиховання особистості: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Кондор, 2008. 206 с.
2. Левківський М. В. Історія педагогіки. 2-е вид., доп. Київ: ЦНЛ, 2003. 360 с.
3. Педагогіка: Хрестоматія/ [уклад.: Кузьминський А. І., Омеляненко В. Л.] Київ: Знання-Прес, 2003. 700 с.
4. Сухомлинський В. О. Виховання і самовиховання. Вибрані твори: у 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 5. 639 с.
5. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра. Вибрані твори : у 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1976. Т. 1. 654 с.
6. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу. Вибрані твори: у 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1976. Т. 1. 654 с.
7. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибрані твори: у 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1976. Т. 1. 654 с.
8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: у 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1976. Т. 3. 670 с.
9. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Вибрані твори: у 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 2. 665 с.
10. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Вибрані твори : у 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 2. 665 с.

Меркулова С. Ю.

*здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 013 «Початкова освіта»,
педагогічний факультет
Рівненського державного гуманітарного університету*

ФОРМИ РОБОТИ З КНИЖКОЮ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Метою сучасної національної школи, в першу чергу, є виховання високорозвинених, глибоко моральних, соціально активних громадян нашої країни, для яких навички та готовність до навчання повинні стати постійними рисами особистості. Акцентується увага на такому важливому елементі початкової школи, як розвиток інтересу учнів до книг, міцні навички читання та вдосконалення здатності дитини самостійно вибрати книгу. У сучасних умовах, коли підростає покоління потребує вищого рівня освіти та загальної культури, книга має велике та неперехідне значення [1].

В. О. Сухомлинський стверджував, що «педагогічний ефект кожного засобу впливу на особистість залежить від того, наскільки продумані, цілеспрямовані, ефективні інші засоби впливу» [8, с. 243]. Тому книжку як засіб виховання педагог розглядав різносторонньо, зв'язував її з широким колом питань виховання та навчання, самоосвіти та самопізнання підростаючої особистості. У центрі уваги Василь Олександрович завжди піднімав питання розвитку особистості в процесі активного творчого спілкування з книгою та виховання на цій основі високоосвіченої, морально свідомої особистості.

Аналіз педагогічної спадщини Василя Олександровича дозволив виявити такі основні форми роботи з книгою в початковій школі, які, на думку педагога, найбільш ефективно заохочують молодших школярів до читання книги. Серед них можна визначити наступні:

– наочність (спеціально обладнані в початковій школі «куточки думки», кімната Казки, книжкові виставки, плакати, стенди);

- відбір книжок для читання;
- проведення масових заходів (свята книги і рідного слова);
- робота в бібліотеці;
- створення особистих бібліотек (школяра, сім'ї, учителя).

Педагог вважав: все те, що є в школі – від її порогу, подвір'я, кабінетів – все повинно навчати та виховувати дітей. «Обстановка, що оточує дитину, повинна її до чогось закликати, чогось учити» [6, с. 116].

Серед *наочних форм* долучення до книжки важливе місце у школі Сухомлинського посідали книжкові виставки. Цінність цієї форми роботи для учнів початкової школи визначається тим, що дитина може взяти книгу з виставки, перегорнути її, швидко переглянути ілюстрації та зміст. Серед різних видів книжкових виставок, які були популярні в Павлівській початковій школі можна визначити: тематичні, персональні, міні виставки. Невеликі книжкові виставки (міні-виставки) були популярні завдяки чіткій адресній спрямованості, компактності, наголосу на авторі, жанрі, темі.

Унікальною формою виховання для учнів початкової школи, які люблять книгу в Павлівській школі, було створення Кімнати казки. Декоративно прикрашена та спеціально освітлена атмосфера Кімнати казки занурювала дітей у світ казкових образів, збуджувала уяву, будила думку та фантазію. Кімната казки в Павлівській школі була центром творчої діяльності: читання, розповідей, ігор, творення казок, та їхнє інсценування. Використання наочності в Кімнаті казки робило процес засвоєння казки найбільш повним, повноцінним та пристосованим до дитячої природи, «без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттями дитини, – неможливо уявити дитячого мислення і мови» [8, с.177].

Зважаючи на те, що книжковий океан безмежний, а можливості людини обмежені, що існує багато книг, які не

дають нічого ні розуму, ні серцю, а деякі навіть псують художній смак, В. О. Сухомлинський надавав великого значення *відбору книжок для читання* в дитячі роки.

У своїй праці «Серце віддаю дітям» педагог визначив наступні принципи відбору книжок для читання в початковій школі: ідея оповідання повинна бути глибоко людяна, зрозуміла дитині, втілена в яскравих художніх образах; книжка повинна відкривати перед дитиною невідомі сторінки культури людства, пробуджувати уяву, розвивати розум, виховувати інтерес до історії людства. Тільки за вказаних умов можна знайти ту книгу, яка «лишить глибокий слід у її серці і в її свідомості, щоб людина поверталася до неї кілька разів, відкриваючи все нові й нові духовні багатства» [8, с.196].

Значені принципи було покладено в основу формування в Павлівській середній школі «Золотої бібліотеки дитинства, отрочтва і юності», з точки зору В. О. Сухомлинського та педагогічного колективу школи, туди увійшли найцінніші, книжки вітчизняної та світової літератури. [10, с. 29].

Ще в 1 класі Павлівської школи було створено класну дитячу бібліотеку, яка складалася з 4 відділів і була розрахована на період навчання дітей у початковій школі. Кожну книгу в цю бібліотеку купували в 15 екземплярах, на кожному парту по одній книжці.

Значної уваги, щодо популяризації книжки серед учнів молодшого шкільного віку в Павлівській школі заслуговували *масові заходи*. На основі аналізу організаційної структури та методики проведення шкільних свят у школі, була визначена група свят, які сприяли вихованню любові та дбайливого ставлення до книжки. У праці «Як виховати справжню людину» Василь Олександрович стверджував: «Свято нашої школи – це Свято Книги» [11, с. 338].

Так, на початку червня кожного року у школі проводилися зустрічі семирічних малюків, майбутніх першокласників, з піонерами. Кожній дитині на цьому святі вручався подарунок –

книжка для позакласного читання – збірка віршів О. С. Пушкіна або «Кобзар» Т. Г. Шевченка [6, с. 79].

Особливим у школі був перший день занять, який став традиційним святом школи та книжки. У цей день для першокласників проводилося Свято першого дзвоника, на якому учні випускного класу вітали дітей зі вступом до школи. Десятикласники кожному першокласнику дарували книжку з дарчим написом: «Доброї путі тобі, маленький друже. Бережи цю книжку. Нехай вона все життя нагадує тобі про свято школи, про день, коли ти став учнем. Нехай завжди зберігається в бібліотеці твоєї сім'ї» [8, с. 99].

На Святі останнього дзвоника навпаки, першокласники підносили випускникам книжки з дарчим написом. Традиційними подарунками на цьому святі були збірки з кращими творами класиків вітчизняної та зарубіжної літератури. Через подарунки дітей – книжки, на яких великими дитячими літерами було написано зворушливі побажання, символізувалася «вічність, неминущий характер шкільного колективу» [6, с. 80].

У першому класі Павлиської середньої школи щорічно проводилося «Свято Першої Книги», або «Проводи Букваря». Під час свята діти розказували вірші, показували інсценізації народних казок. Після свята діти здавали букварі, щоб вручити їх наступним першокласникам. Діти відчували гордість та відповідальність за збережену книгу, передаючи свій перший підручник наступному поколінню школярів,.

Щорічно перед початком навчального року (31 серпня) у школі проводилося загально-шкільне Свято Книги. До цього заходу було привернуто увагу всієї громадськості. Найзначнішим, символічним актом цього заходу була урочиста передача у Вічну Бібліотеку однієї або кількох книжок, що вийшли з друку за останній рік.

На думку В. О. Сухомлинського, основним виховним значенням цих свят було те, «що взаємини в сім'ї – між батьками й дітьми, братами й сестрами – тримаються на міцній основі духовної культури» [5, с. 20]. Ці заходи відігравали велику роль

у формуванні свідомого і зацікавленого відношення до книжки, потреби в систематичному читанні книжки з метою отримання корисної і цікавої інформації.

Особливу роль у Павлівській середній школі відігравала *шкільна бібліотека* – культурно-освітній центр не лише освітнього закладу, а й усього Павліша, постійне джерело духовного збагачення. Всю педагогічну діяльність В. О. Сухомлинського пронизує турбота про бібліотеки. Звертаючись до вчителів, він писав: «Якщо ви хочете, щоб юнацтво відчувало невгамовну жадобу до знань, дбайте про найголовніші, найважливіші вогнища духовної культури – бібліотеки» [7, с. 484].

З першого знайомства дитини з бібліотекою у Павлівській школі починалося керівництво читанням. З учнями перших класів у бібліотеці проводилися екскурсії та бесіди. У керівництві читанням велику роль відігравала індивідуальна робота з кожним читачем. Основною формою цієї роботи були бесіди, що проводилися під час запису учня до шкільної бібліотеки, при доборі та видачі йому книжки, при поверненні її до бібліотеки.

Не залишив поза своєю увагою Василь Олександрович й організацію системи роботи бібліотекаря з вчителями. Педагог наголошував, що виховна робота в школі не може проводитися окремо вчителем і бібліотекарем, а лише спільними зусиллями можна досягти успіху. У кінці кожного року весь педагогічний колектив школи на педагогічній раді обговорював якість книжкового фонду школи. Приймалося рішення, які книжки треба придбати для бібліотеки і кімнат для читання [10, 68].

Таким чином, у Павлівській середній школі була так організована робота шкільної бібліотеки, що вона стала осередком, центром духовного життя школи, де задовольнялося багато дитячих інтересів, де загорявся вогонь, що пробуджував мрію.

Василь Олександрович великого значення надавав культурі збирання книг, наполегливо пояснював ті принципи, якими

потрібно керуватися у *формуванні особистої бібліотеки* сім'ї, дитини, педагога, вважаючи, що створення і поповнення особистої бібліотеки – справа, яка вимагає ерудиції, знань і культури. В особистій бібліотеці не повинно бути випадкових книжок, головне – не кількість, а якість, бо «особиста бібліотека – це дзеркало й джерело духовної культури» [7, с.484].

Завдяки зусиллям колективу Павлиської середньої школи, найціннішим скарбом у сім'ях його учнів стали домашні бібліотеки. У рік закінчення початкової школи особиста бібліотека кожного вихованця Павлиської школи налічувала не менше 150 книжок, а в окремих дітей – 400–500. Але, на думку Василя Олександровича, вирішальне значення мала не кількість книжок, а те, «щоб людина час від часу відкривала свою душу перед своїми улюбленими книгами, щоб сторінки й рядки звучали для її серця, як звучить музичний інструмент, до якого торкаються пальці музиканта» [12, с. 3].

Особиста бібліотека учня, за переконанням педагога, мала бути постійним джерелом його духовного збагачення, і якщо дитина віднайде в книжці хоча б окремі відповіді на свої запитання, змусить себе обміркувати щойно прочитане, надаватиме їй перевагу з-поміж інших принад сучасного життя, то виникне можливість розв'язати багато проблем, пов'язаних передусім із духовним зростанням особистості. [12, с. 3].

Таким чином, проаналізувавши педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського, можна стверджувати, що виховання через посередництво книжки в практичній роботі педагога та всього педагогічного колективу Павлиської початкової школи було цілеспрямованим педагогічним процесом, який здійснювався за допомогою певних організаційних форм. У Павлиській школі атмосферу любові, поваги до книжки, шанобливого, бережливого ставлення до книжки створювала школа і бібліотека, підтримувала і зміцнювала сім'я, що сприяло формуванню у школярів стійкої потреби в книжці як в одному з основних засобів навчання та виховання.

Список використаних джерел

1. Кремінь В. Українська освіта ХХІ ст.: завдання і проблеми. *Дивослово*. 2004. №2. С. 2–4.
2. Сухомлинський В. Найперший друг. *Радянська жінка*. 1968. №1. С. 20.
3. Сухомлинський В. О. Павлицька середня школа. Вибрані твори в 5-ти т. Київ: Радянська школа. 1977. Т. 4. С. 7–390.
4. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором. Вибрані твори в 5-ти т. Київ: Радянська школа. 1977. Т. 4. С. 393–626.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори в 5-ти т. Київ: Радянська школа. 1977. Т. 3. С. 7–279.
6. Сухомлинський В. А. Етюди о коммунистическом воспитании. *Школа и жизнь*. 1967. №9. С. 28–33.
7. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Вибрані твори в 5-ти т. Київ: Радянська школа. 1977. Т. 2. С. 149–416.
8. Сухомлинський В. О. Якщо ти – в іншій людині. *Молодий комунар*. 1968. 2 лип. (№77). С. 3–4.

Довідкове видання

**«ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ ІЗ
СУЧАСНІСТЮ. ІДЕЇ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО
КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРАКТИК:
НАБУТИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ».**

30 вересня 2020 року
м. Рівне

Автори-упорядники:
Петренко О. Б., Баліка Л. М., Бабяр А. А.

Формат 60x84. Папір офсетний.
Ум.др.арк.0,8. Наклад 100 прим. Зам. № 556/2

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
УРМ-ПОЛІГРАФ
вул. Буковинська, 3, м. Рівне, 33000;
тел.: 0362-64-21-34